

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Η Επανάσταση του 1854 εις την Χαλκιδικήν χερσόνησον

Ι. Κ. Βασδραβέλλης

doi: [10.12681/makedonika.785](https://doi.org/10.12681/makedonika.785)

Copyright © 2015, Ι. Κ. Βασδραβέλλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βασδραβέλλης Ι. Κ. (1963). Η Επανάσταση του 1854 εις την Χαλκιδικήν χερσόνησον. *Μακεδονικά*, 5(1), 102-124.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.785>

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854 ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΝ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΝ

Ζοφερός καθίστατο ὁ ὁρίζων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1854. Αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας εὐρίσκοντο καὶ πάλιν εἰς κρίσιμον σημεῖον, νέα δὲ στρατιωτικὴ σύγκρουσις μεταξὺ αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν ὡς ἐπικειμένη.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εὐρίσκετο ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Τσάρου ὁ πρίγκηψ Ἀλέξης Μετσνικόφ, ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως τὸ ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Χριστιανοσύνης, ἀνηκόντων τότε εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Ἐπικράτειαν, καθόσον ἡ Ρωσία, ὡς ἡ μεγαλύτερα ὁρθόδοξος δύναμις, ἐξήτει διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος τὴν δικτακτικὴν ρύθμισιν τοῦ θέματος ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.¹

Ἡ Τουρκία ἐδέχθη κατ' ἀρχάς τὴν ρύθμισιν τοῦ ζητήματος τῶν Ἁγίων Τόπων, τῇ ἐπινεύσει ὅμως τῆς Ἀγγλίας ἠρνήθη τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Οἰ-

¹ Κ. Παπαρρηγόπουλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους, ἔκδ. Ε', τ. ζ', σελ. 286 κέ. Ἐπαμ. Κυριακίδου, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, τ. Α', σελ. 637. Π. Καρολίδου, Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, τ. Δ', σελ. 47 κέ. Στ. Λάσκαρη, Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, 1821 - 1914, σελ. 70 κέ. Ἰ. Κ. Βασδράβελλη, Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Β'. Ἀρχεῖον Βεροῖας - Ναούσης σελ. 383 Ἡ κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπίθεσις τῶν Ἀγγλογάλλων εἶχε προσχεδιασθῇ ἤδη ἀπὸ τριετίας. Χειρῶν ἀδίκων ἤρξαντο τῇ ὑποκινήσει τῶν Ἰησουϊτῶν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ μοναχοὶ ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὁρθοδόξων τῶν Ἁγίων Τόπων. Ἀμέσως κατέπλευσεν εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα τῆς Παλαιστίνης ἀγγλογαλλικὸς στόλος, ὅστις ὑπεχρέωσε τὴν Τουρκίαν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Λατίνους μοναχοὺς τὴν χρῆσιν τῆς βορείας πύλης τοῦ Ναοῦ τῆς Βηθλεέμ. Τοιοῦτοτρόπως ἐσφαγιάσθησαν τὰ δίκαια τῆς Ὁρθοδόξιας, πού ἐξεπρωσωποῦντο ἐκεῖ κυρίως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τὸ Οἰκουμενικὸν μας Πατριαρχεῖον εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν υποστήριξιν τοῦ ὁρθοδόξου Τσάρου Νικολάου, ὅστις ἐπίεσε τὸν σουλτάνον Ἀμπντούλ Μετζίτ νὰ ἄρῃ τὸ προνόμιον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἔνεκα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Πάλμερστον καὶ τοῦ Ναπολέοντος, οἵτινες προσεπάθουν νὰ ἐπιτύχουν διὰ τῆς τεχνέντως δημιουργηθείσης θρησκευτικῆς διενέξεως τοὺς πολιτικούς τῶν σκοποὺς. Καὶ ἀνεκλήθη βέβαια ὁ Ρῶσος ἀπεσταλμένος εἰς Τουρκίαν διὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴν πρίγκηψ Μετσνικόφ, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τῶν Ρώσων κατὰ τῶν Τούρκων ὑπῆρξε χλιαρὰ καὶ διστακτικὴ, ὃ δὲ Ἑλληνισμὸς ἐπέπρωτο νὰ πληρώσῃ τὰ σφάλματα τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν Ἀγγλογάλλων.

κουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὥς καὶ τὴν ἐπαναφορὰν προνομίῳν τινῶν τῶν ὁρθοδόξων. Τὸ γεγονός ὅμως αὐτὸ προνοκάλεσε τὸ ναυάγιον τῶν διαπραγματεύσεων, τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Μετσνικώφ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατάληψιν τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, ἵνα ἐξαναγκασθῇ ἡ Τουρκία νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ρωσικὰς ἀπαιτήσεις.¹ Αὕτῃ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ λεγομένου Κριμαϊκοῦ πολέμου μεταξὺ Ρώσων καὶ Τούρκων, οἵτινες εἶχον τότε συμμάχους τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν.²

Μεγάλῃ συγκίνησιν κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας, φίλα διακειμένους πρὸς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν, ὥς ἐξυπηρετοῦσαν τότε τὰ ἐθνικὰ των συμφέροντα, καθόσον ἀπὸ τὴν αἰσίαν ὑπὲρ τῆς Ρωσίας ἔκβασιν τοῦ πολέμου ἀνέμενον τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, συνισταμένων εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἑδαφῶν τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου, κατοικουμένων ἀπὸ συμπαγῇ κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος Ὅθων καὶ Ἀμαλία, φορεῖς τῶν ὀνείρων καὶ ἐλπίδων τοῦ νεοσυστάτου ἀκόμῃ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐρωτοστάτουν εἰς τὰς πατριωτικὰς ἐξεγέρσεις καὶ τὸν ἀκρατον πολεμικὸν ὄργασμόν, ὅστις εἶχε καταλάβει ὅλους τοὺς Ἕλληνας, πλὴν ἐλαχίστης μερίδος.³ Ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἦτο ὁ ἐκ Μακεδονίας καταγόμενος διαπρεπὴς νομομαθὴς Ἀνδρόνικος Πάϊκος,⁴ ὅστις ἔχων πληροφροῦν παρὰ τοῦ Σπυριδῶνος Τρικούπη ἐκ Λονδίνου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐκ Παρισίων ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία θὰ ἡμποδίζον μὲ πᾶσαν θυσίαν, χρησιμοποιοῦσαι ἀκόμῃ καὶ βίαν, πᾶσαν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας, προσεπάθησε παρὰ τὰ προσωπικά του αἰσθήματα νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους. Ὁ Ὅθων μάλιστα διεκινδύνευσε τὸν θρόνον του, καθόσον οἱ Ἀγγλογάλλοι εἶχον σκεφθῇ σοβαρῶς τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ἐὰν δὲ τελικῶς ἀπεφύχθῃ τοῦτο, ὠφείλετο εἰς τὴν ἀναταραχὴν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ἣτις θὰ ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ὁποία ὥς ἦτο φυσικὸν δὲν θὰ ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντά των.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἀνωτέρω, ἀπὸ τοὺς πατριωτικὸς κύκλους τῆς Ἑλλάδος κατεβλήθη ἰδιαίτερα φροντίς νὰ κινηθοῦν οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ἐφημερὶς *Spectateur d' Orient*, ἐκδιδομένη εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ διευθυνομένη ἀπὸ ἄλλον ἐπιφανῆ Μακεδόνα, τὸν Νικόλαον Δραγούμην, καὶ μὲ συνεργασίαν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, κυκλοφοροῦσα δ' εὐρύτατα εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διεκήρυττε τὰ

¹ Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας, τ. Β' σελ. 385.

² Ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς William Dix εἰς τὸ ἔργον του *The Unholy Alliance* κλπ. New York 1856 ἀποκαλεῖ τὴν συμμαχίαν *ἀνίερων*.

³ Παπαρηγοπούλου, ἐνθ' ἀν. τ. Γ' σελ. 287.

⁴ Δάσκαρη, ἐνθ' ἀν. σελ. 71.

ἐθνικά δίκαια τῆς Ἑλλάδος,¹ πλείστοι δὲ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ κατέβαλλον μεγάλας προσπάθειάς διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ξένης² γνώμης καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ὑπὸ τῆς τουρκικῆς, ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς προπαγάνδας ψευδῶν ἰσχυρισμῶν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐπρόκειτο νὰ κινήθῃ κατὰ ρωσικὴν ἐπιταγήν. Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ γενικώτερον τὸ δημόσιον αἴσθημα ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον περιέλθει τὰ πράγματα. Ἐὰν δὲ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη ἄλλως νὰ πράξῃ ἔνεκα τῆς στάσεως τῶν Ἀγγλογάλλων, δὲν ἐκίρηνεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, σιωπηρῶς ὅμως συγκατετέθη εἰς τὴν ὁργάνωσιν καὶ ἐκρηξίν ἐπαναστατικῶν κινήματων εἰς τὴν Ἠπειρον κατὰ πρῶτον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Τὰ ἐπαναστατικά ταῦτα κινήματα διηυθύνοντο ἀπὸ ἀξιωματικούς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπογόνους κατὰ τὸ πλείστον ἐπιφανῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν ἐθελοντικῶς ἢ καὶ ὑπὸ τὴν σιωπηρὰν συγκατάθεσιν τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως ἄλλοι ἀξιωματικοί, στρατιῶται καὶ πολῖται ἐξ ὅλων τῶν ἐλευθέρων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ πλείστοι Ἠπειρώται, Μακεδόνες καὶ Θεσσαλοί, διαμένοντες εἰς τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν βασίλειον. Ὁ Δημήτριος Καραϊσκάκης, Ἕλλην ἀξιωματικὸς καὶ υἱὸς τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος Γεωργίου Καραϊσκάκη, μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἠπειρον κατὰ τὰ μέσα Ἰανουαρίου τοῦ 1854, τοῦτον δὲ ἠκολούθησαν ἐντὸς ὀλίγου οἱ στρατηγοὶ Τζαβέλλας, Ζέρβας καὶ Ράγκος, ὁ συνταγματάρχης Στράτος, ὁ Βαναρὸς ταγματάρχης Φραιζερ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὸν Φεβρουάριον ἡ ἐπανάστασις ἐπεξετάθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν μὲ τὸν συνταγματάρχην Γρίβαν, καὶ αὐτὸν ἀπόγονον ἡρώων τοῦ 21, καὶ τοὺς λοχαγούς καὶ ὑπολοχαγούς Τσακόπουλον, Κόρακαν, Στουρνάραν καὶ Καραμήτσαν, ἐντὸς ὀλίγου δὲ κατέφθανεν ἐκ Λαμίας σῶμα ἐκ τριακοσίων ἐπιλέκτων Μακεδόνων μὲ τὸν Θεόδωρον Ζιάκαν ἐπὶ κεφαλῆς, γόνον τῆς παλαιᾶς ἀρματολικῆς οἰκογενείας τῶν Γρεβενῶν, κατηρτίζετο δὲ καὶ ἄλλο σῶμα, ὀνομασθὲν «Σῶμα τῶν Ὀλυμπίων», εἰς τὸ ὁποῖον συμμετεῖχον ὡς ὁπλαρχηγοὶ διάφοροι Μακεδόνες, τέκνα ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, πού εἶχον ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Στυλίδαν, τὴν Ἀταλάντην, τὴν Λαμίαν καὶ τὴν Σκιάθον. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Τζακίλας, ὁ Ψαροδῆμος, ὁ υἱὸς τοῦ Καπετὰν Διαμαντῆ Ἰωάννης, οἱ Λαζέοι, οἱ Μπιζιωτέοι, ὁ Κοροβάγγος ἀπὸ τὸ Λιτόχωρον, ὁ Καραγιώργης, ὁ Σωτηρίου κ.λ.π.³

¹ Μακεδονικά τ. Γ' σελ. 145 κέ., ἐνθα πραγματεία τοῦ Ἰ. Τόζη, στηριζομένη εἰς τὰ ἀμερικανικά ἀρχεῖα. Βλέπε καὶ περαιτέρω σελ. 162 κέ.

² Κυριακίδου, ἐνθ' ἀν. σ. 639. Καρολίδου, ἐνθ' ἀν. σ. 472 κέ. καὶ Τόζη, Μακεδονικά, Γ' σ. 144 κέ., ὅπου σημαντικώτατον πατριωτικὸν ρόλον ἔπαιξεν ὁ εἰς Ἀμερικὴν μεταβάς ἐπιφανὴς Μακεδὼν Χρῆστος Εὐαγγελίδης, ὑποπρόεδρος τῆς Ἀμερικῆς ἐν Σύμφ. Βλ. καὶ Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1934, σ. 161 κέ.

³ Κυριακίδου, ἐνθ' ἀν. τ. Α', σ. 650, Καρολίδου, ἐνθ' ἀν. σ. 475.

Ἡ ἔκκρηξις τῶν ἐπαναστατικῶν αὐτῶν κινημάτων εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένης ἑλληνικᾶς ἐπαρχίας καὶ τὰ ἀτυχήματα, ἅτινα ὑπέστησαν αἱ τουρκικαὶ φρουραὶ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, κατεθορύβησαν τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἥτις, βλέπουσα τὸ δυσχερὲς τῆς καταστολῆς αὐτῶν, ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας τὸν Φουὰτ ἐφέντην¹ ὡς ἔκτακτον ἐπίτροπον πρὸς συνεννόησιν, ἥτις ὁμως δὲν ἐπετεύχθη. Τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα κατέληξαν εἰς τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν πρεσβευτῶν. Ταυτοχρόνως ἀγγλογαλλικὸς καὶ τουρκικὸς στόλος ἀπέκλειε τὰ μακεδονικὰ παράλια.²

Καθ' ὃν χρόνον αἱ συγκρούσεις τῶν ἑλληνικῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐγενικεύοντο εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἄλλος Μακεδὼν πολέμαρχος, ὁ ἐκ Ναούσης Τσιάμης Καρατάσιος, ἀγωνιστὴς νεαρὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν³ τοῦ 1821 καὶ ἤδη ἐκ τῶν ἐπιλέκτων συνταγματαρχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπασπιστῆς τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, βαρέως φέρων τὴν μὴ ἐπιτευχθεῖσαν εἰσέτι ἀπελευθέρωσιν τῆς ἰδιαιτέρας του πατριδος, μνημὼν δὲ τοῦ ὄρκου του πρὸς τὸν ἐν Ναυπάκτῳ ἀποθανόντα κατὰ τὸ ἔτος 1830 ἥρωα πατέρα του, κατήρτισε σῶμα ἐξ ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, κυρίως ἐκ Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς καταγομένων, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ εἰσβῇ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Προηγουμένως εἶχεν ἔλθει εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς μακεδονικοὺς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν καὶ μὲ πλείστους κατοίκους τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, ζωηροτάτη δὲ συγκίνησις παρετηρεῖτο ἐκεῖ ὡς ἐκ τῶν ἐπικειμένων γεγονότων.⁴ Ἡ κίνησις ὁμως αὕτη εἶχε προκαλέσει τὰς ἀνησυχίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐν Θεσσαλονίκῃ,⁵ ἥτις εἶχε προβῇ εἰς τὴν κατάσχεσιν ἐπιδιὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν δρᾶσιν πλείστων ἐκ τῶν ἀνωτέρω πατριωτῶν βλέπε I. K. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀνεξαρτησίας, Β' ἐκδοσίς σ. 178 κέ.

¹ Παπαρηγόπουλου, ἐνθ' ἀν. τ. Γ' σ. 290 κέ. Λάσκαρη, σ. 72 κέ.

² Ὁ ἀποκλεισμός τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τέσσαρα τουρκικὰ καὶ δύο αἰγυπτιακὰ πολεμικὰ πλοῖα, βαρέως ἐξοπλισμένα. περιπολοῦντα εἰς τὸν κόλπον τῆς Κονιέσσας (Ὁρφανοῦ), καὶ πέντε ἄλλα πολεμικά, ἐν τῶν ὁποίων ἀγγλικὸν διὰ τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης. Τόζη, ἐνθ' ἀν. σ. 156, ὑποσ. 2.

³ Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, ἐνθ' ἀν. σ. 121 κέ.

⁴ Β α κ α λ ο π ο ὑ λ ο υ, Νέα ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐπανάστασεις τοῦ 1821 καὶ 1854 στὴ Μακεδονία, ἐν Ἑπετ. Φίλος. Σχολ. Παν. Θεσσ. τ. Ζ (1957), σελ. 74 κέ. Τὰ νέα ταῦτα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας περιέχουν σπουδαίας πληροφορίας διὰ τὴν ἐν Χαλκιδικῇ ἐπανάστασιν. Ὁ Γάλλος ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενος ὑποστηρίζει ὅτι τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ὑπέθαλπεν ἡ Ρωσία, ἐχθρικῶς διακειμένη πρὸς τὴν Τουρκίαν.

⁵ Ὁ Ἀγγλὸς συγγραφεὺς George Fowler εἰς τὸ ἔργον History of the Wat, London 1885, σ. 89, γράφει τὰ κατωτέρω ἐπὶ λέξει «...Τὴν 8ην Φεβρουαρίου (1854) ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐξεργάγη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὁπότε τὰ τουρκικὰ στρατεύματα προσέβαλον τοὺς ἐπαναστάτας διὰ τῶν λογχῶν καὶ ταχέως τοὺς διεσκόρπισαν»

στολῶν καὶ ἐφημερίδων, προερχομένων ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, διὰ τὴν συλλογὴν πληροφοριῶν περὶ τῶν τεκταινομένων. Ἐφοβοῦντο οἱ Τοῦρκοι ἑλληνικὴν ἀπόβασιν εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Κασσάνδρας καὶ αἱ ἀναμνήσεις τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 ἦσαν ἀκόμη νωπαί, ἦτο δὲ φυσικὸν νὰ ἠλεκτρίζουν τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς Χαλκιδικῆς¹

Πρὸς ματαίωσιν ἐνδεχομένης ἀποβάσεως ἐπαναστατικῶν σωμάτων εἰς Χαλκιδικὴν εἶχον ἀποπλεύσει ἐκ Θεσσαλονίκης ἐν βρίκιον καὶ ἐν πολεμικὸν κόττερον, ἵνα ἐνεργήσουν περιπολίας. Ταυτοχρόνως εἶχε καταπλεύσει εἰς τὴν Μακεδονικὴν πρωτεύουσαν τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιοι «Σπίτφαιρ» κατόπιν διαταγῆς τοῦ λόρδου Στάτφορντ Ρέδσκιφ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπεβιβάζετο ὁ Ἄγγλος πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης, ἵνα ἐνεργήσῃ περιουδεῖαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τοῦ Βόλου πρὸς συγκέντρωσιν πληροφοριῶν, καὶ τὴν 16ην Μαρτίου 1854 εἶχον ἀφίχθῃ καὶ 500 Τοῦρκοι ἄτακτοι ἐκ Κραγιόβας, οἵτινες τὴν 18ην ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Κασσάνδραν πρὸς φρούρησιν τῶν ἀκτῶν.²

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ληφθέντα προληπτικὰ μέτρα ὁ συνταγματάρχης Δημήτριος ἡ Τσιάμης Καρατάσιος ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐκ χιλίων περιποῦ ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν ἀφίχθῃ εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον, παλαιὸν ὀρμητήριον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν τῆς Μακεδονίας,³ καὶ διαλαθὼν τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κατάρθωσεν ἐπιβαίνων παντὸς εἶδους πλοιαρίων νὰ φθάσῃ τὴν 16ην Μαρτίου εἰς τὴν ἀκροτάτην νησίδα τῶν Βορείων Σποράδων, τὴν Κυρὰ Παναγιά.⁴ Ἐκεῖ ἐτελέσθη δοξολογία, παρελήφθησαν αἱ σημαῖαι τῶν δύο ἐθελοντικῶν ταγμάτων, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο τὸ σῶμα τοῦ Καρατάσιου, ὠρχίσθησαν οἱ ἐθελονταὶ καὶ ἀνηγόρευθῃ ὁ ἀρχηγὸς ὡς ἀρχιστράτηγος τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις

εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἐν τούτοις ἦσαν πλέον ἐπιτυχεῖς κλπ.». Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαίδειαν (τόμ. 12 σ. 620) γράφει τὰ ἑξῆς «ἀργότερον τῷ 1854 ἐξερράγη πόλιν μικροτέρα ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλονικίην, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Κρμαϊκοῦ πολέμου, ἀλλὰ ταχέως κατεπνίγη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως...». Περισσότερων στοιχείων στερούμεθα, μᾶς φαίνεται ὅμως περιέργον πῶς τοιοῦτον σημαντικὸν γεγονός, ἂν πράγματι συνέβῃ ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης, παρεσιωπήθη εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν προξένων.

¹ Εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας Βλάχος ἀνεκοίνωσε πληροφορίας, παρασχεθείσας αὐτῷ ὑπὸ ἀγιορειτῶν μοναχῶν ὅτι εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ τὰ περὶ ἐξυγκεντροῦνται ὅπλα καὶ πολεμικὸν ὕλικόν. Καρ. ο. λ. ἰ. δ. ο. υ, ἐνθ' ἀν. σ. 486.

² Ἐκθέσεις τοῦ Γάλλου προξένου, ὑπ' ἀριθμ. 2 καὶ 8 ἀνωτ. σ. 75 κέ.

³ Βασιλαρόπουλος, ἐνθ' ἀν. σ. 162 κέ. Βλέπε καὶ Ἀχιλ. Καραβία, Πατριωτικά, Ἀθήναι 1902, σελ. 54 κέ. καὶ Π. Στάμου, Σύνοψις τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡρωικῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἀγῶνων, σελ. 15 κέ.

⁴ Ἐφημ. «Αἰών» ὑπ' ἀριθμ. 1463/855/1854, ἐνθα ἐκθέσεις τοῦ στρατιωτικοῦ ἱατροῦ Ἰ. Μοδινοῦ, πού ἠκολούθει τὸ σῶμα τοῦ Καρατάσιου. Βλ. καὶ Π. Στάμου, ἐνθ' ἀν.

ζητωκρανγὰς τῶν παρισταμένων. Τὴν 17ην Μαρτίου οἱ ἐπαναστάται, ἀποπλεύσαντες ἐκ τῆς Κυρὰ Παναγιάς, ἀφίχθησαν εἰς τὸν μικρὸν καὶ ὑπήνεμον λιμένα τοῦ Κουφοῦ τῆς Χερσονήσου Σιθωνίας.¹

Πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Καρατάσιου ἔσπευσαν ἐκ τῆς κωμοπόλεως Συκιᾶς² οἱ πρόκριτοι, οἱ μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς καὶ ὅλοι οἱ μεμνημένοι εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, καὶ ἐχαιρέτησαν μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν τὰ ἀπελευθερωτικὰ στρατεύματα, πλείστοι δὲ Συκιῶτες, ἀπόγονοι ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, κατετάγησαν ἐθελονταί, ἀνακοινώσαντες συνάμα εἰς τὸν ἀρχηγὸν ὅτι 110 ἄτακτοι Τούρκοι, ἐκ Καρατζόβας ἀφικθέντες εἰς Συκιάν, ἀνέλαβον τὴν φρουρῆσιν αὐτῆς. Ἐναντίον τῶν Τούρκων τούτων ἀπέστειλεν ὁ Καρατάσιος ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον συνεπλάκη καθ' ὁδὸν μὲ τουρκικὴν περίπολον, ἥτις, σχοῦσα ἀπώλειας, ὑπεχώρησε πρὸς Συκιάν ἀναγγέλασα τὰς κινήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω οἱ Τούρκοι ἄτακτοι ὠχυρώθησαν εἰς τὸν περιτειχισμένον αἰλόγυρον τῆς ἐκκλησίας, καθὼς καὶ εἰς τὸν παλαιὸν πύργον παρακειμένου λόφου, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς προελαύνοντας Ἑλληνας.

Ὁ Καρατάσιος, ἀφικθεὶς εἰς τὴν Συκιάν, ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τῶν Τούρκων, ἀρνηθέντων δὲ τούτων, ἤρξατο σφοδρὸς ἀγὼν, καταλήξας εἰς τὴν δι' ἐφόδου κατάληψιν τοῦ πύργου καὶ τὸν φόνον καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ὑπερασπιστῶν. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἐκ τῶν Τούρκων, οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, δηλώσαντες εἰς τὸν Καρατάσιον, ὅταν ἀντελήφθησαν τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεώς των καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐνισχύσεως, ὅτι θὰ παρεδίδοντο τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης. Φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς ἐπεκράτησαν ἄλλαι σκέψεις, διότι ὅχι μόνον ἠρνήθησαν νὰ παραδοθῶν τὴν ἐπομένην, ἀλλὰ κατέσφαξαν ἕνα ἀγιορεῖτην καλόγηρον, τὸν ὁποῖον ἐκράτουν ὡς ὄμηρον, ρί-

¹ Ἡ ἔκθεσις τοῦ Γάλλου προξένου τῆς Θεσσαλονίκης μὲ χρονολογίαν 24/4/54 ἀναγράφει ὅτι τὴν 20 Μαρτίου 1854 ἀπεβιβάσθησαν πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Δράπανο 2 - 3 χιλιάδες Ἑλλήνων καὶ ὅτι κατέλαβον τὴν Συκιάν. Ἡ πληροφορία περὶ τοῦ ἀριμοῦ τῶν ἀποβιβασθέντων ἀπεδείχθη ὑπερβολικὴ.

² Ἡ στάσις τοῦ ἀμερικανικοῦ τύπου καὶ τῆς ἀμερικανικῆς κοινῆς γνώμης ὑπῆρξεν εὐμενὴς ἐναντι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1854. Ἡ ἐφημερὶς New York Evening Post ἔγραφε τὴν 30/4/1854 ὅτι 1500 περίπου Ἑλληνες ἀπεβιβάσθησαν εἰς Συκιάν πλησίον τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πού εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ἱερώτερα βουνὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ γενναῖος Καρατάσιος ἀπῆύθυνε ἔκκλησιν πρὸς τοὺς Ἑλληνας κλπ. (Μακεδονικά, τ. Γ' σ. 156 κέ.). Ὁ δὲ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλος πρεσβευτὴς τὴν 2/5/54 ἔγραφεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ὅτι δύναμις 3.000 ἐθελοντῶν ἐνεφανίσθη εἰς γειτονίαν τῆς Θεσσαλονίκης κτλ. Εἶχεν ἀνακινωθῆ πρὸ μηνῶν ὅτι βαθμιαίως ἐσηματίζετο πολυπληθὲς σῶμα εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅτι ὁ Καρατάσιος εὐρίσκειτο εἰς συνεννόησιν μὲ τὸ σῶμα τοῦτο, ὅτι πρόκειται περὶ ἑλληνικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τουρκικοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ δὲν ἀνεμένετο σοβαρὸν ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς τοιαύτης εἰσβολῆς κ.λπ. Ἀνωτ. σελ. 180 κέ.

ψαντες προκλητικῶς τὸ πτώμα τοῦ σφαγέντος ἐκτὸς τοῦ ναοῦ. Ἡ προκλητικότης αὕτη τῶν Τούρκων ἀνεργίπισε κοχλάζοντα πάθη καὶ φανατισμούς, ὥστε οἱ ἐπαναστάται ἐν τῇ ἐξάψει των ἐνέπρησαν τὴν ἐκκλησίαν, ἐνθα εὖρον οἰκτρὸν θάνατον οἱ ἐγκλειστοὶ ἄτακτοὶ Τοῦρκοι.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς τὴν Συκιάν, ὁ ἐπαναστατικὸς στόλος συνέλαβεν εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς γολέτταν, μεταφέρουσαν ἐμπορεύματα καὶ πυρίτιδα, ἐκεῖθεν δὲ ἀπέπλευσεν εἰς τὸν πλησίον λιμένα τοῦ Ἀγίου Νικολάου.¹ Ἐκεῖ προσέτρεξαν ἐνθουσιώδεις ἐθελονταὶ ἀπὸ ὅλην τὴν περιοχὴν, ἐξοπλισθέντες δὲ καὶ ἐνωθέντες μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος, ᾤδυσαν πρὸς τὴν Νικήτην, πολιορκήσαντες τὴν φρουρὰν αὐτῆς, συγκειμένην ἐκ 500 Τούρκων, οἵτινες εἶχον ἀφικθῆ ἐκ Κραγιόβας.

Μόλις ἐγνώσθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἡ ἀπόβασις τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ὁ βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης ἐπεσκέφθη τὸν Γάλλον πρόξενον Louis de Mornard καὶ ἀνεκοίνωσε τὰ διατρέξαντα. Οὗτος, βλέπων ὅτι ἡ ἐν Χαλκιδικῇ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις θὰ ἐδημιουργεῖ σοβαρὰς δυσχερείας εἰς τὴν ἀγγλογαλλοτουρκικὴν συμμαχίαν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ναυλοχοῦντος εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης γαλλικοῦ πολεμικοῦ Heron καὶ ὑπέδειξεν εἰς τὸν κυβερνήτην αὐτοῦ πλοίαρχον Le Begue νὰ ἀναχωρήσῃ τὸ ταχύτερον διὰ Χαλκιδικήν, ἵνα παρὰσχη τὴν συνδρομὴν του εἰς τοὺς Τούρκους. Πράγματι τὴν ἐπομένην τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Συκιᾶς,² ὅπου ὅμως δὲν ἀνεῦρε τὸν ἐπαναστατικὸν στολίσκον. Ἐκεῖθεν ἀπέπλευσε διὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, φθάσαν δὲ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, διέκρινε προσδεδεμένα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τρία πλοῖα τῶν 100 ἕως 150 τόννων, μίαν μεγάλην φορτηγίδα καὶ ἑπτὰ μικρὰ πλοιάρια γεφυρωμένα, εἰς δὲ τὴν παραλίαν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς λιμενικῆς περιοχῆς μεγάλον ἀριθμὸν ὀπλισμένων ἀνδρῶν.

Τὸ γαλλικὸν πολεμικόν, ἀφ' οὗ ὕψωσε τὴν σημαίαν του καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἀποστείλῃ σκάφος εἰς τὴν ἀκτὴν, διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ συμβαίνοντα, ἀντελήφθη λέμβον, προσερχομένην ἐκ τοῦ μέρους τῶν πλοιαρίων, ἣτις μετ' ὀλίγον ἐπλεύρισε τὸ γαλλικὸν πολεμικόν. Ὁ Ἕλλην λεμβοῦχος, ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ, ἐξέθεσεν εἰς τὸν Γάλλον κυβερνήτην ὅτι ἐξηναγκάσθη βιαίως³ νὰ παραδώσῃ τὴν λέμβον του εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ὅτι αἱ φορτηγίδες καὶ τὰ πλοιάρια προήρχοντο ἀπὸ τὰς νήσους Σκόπελον καὶ Σκιάθον καὶ μετέ-

¹ Μακεδονικά, τ. Δ' σελ. 538, ἐνθα ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν γράφοντα διήγησις τοῦ Γεωργίου Σμαγῆ, σχετικὴ μὲ τὰ γεγονότα τῆς Χαλκιδικῆς.

² Ἐκθεσις τοῦ Γάλλου προξένου ἀπὸ 24/4/54, ἐνθ' ἀν. σελ. 78 κέ.

³ Ὁ Γάλλος πρόξενος, ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐξέγερσιν τῆς Χαλκιδικῆς, γράφει εἰς τὴν ἐκθεσίον του ὅτι ὁ κυβερνήτης τῆς λέμβου διεμαρτυρήθη, πρᾶγμα μᾶλλον ἀπίθανον.

φεραν 3.000 Ἑλλήνων,¹ ἐκ τῶν ὁποίων 800 εἶχον ἀποβιβασθῇ εἰς τὸν ὄρμον τῆς Συκιᾶς, ὅτι μία φάλαγξ κατηυθύνθη εἰς τὸν κολπίσκον τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅπου εἶχεν ἀποβιβασθῇ ἡ ὑπόλοιπος δύναμις τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος, ὅτι 150 ἄνδρες εὐρίσκοντο τώρα εἰς τὴν ἀκτὴν διὰ τὴν φρούρησιν τοῦ λιμένος, οἱ δὲ ἄλλοι εἶχον εἰσχωρήσει περὶ τὴν μίαν λεύγαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Χερσονήσου καταλαβόντες τὴν πολίχνην τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅπου τώρα εὐρίσκονται ἔχοντες ὡς ἀρχηγὸν τὸν Τσιάμην Καρατάσιον.

Ὁ Γάλλος πρόξενος ἐκθέτων τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν γαλλικὴν ἐπέμβασιν² καὶ γράφει ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἑλληνος ἰδιοκτῆτου τῆς λέμβου ἀντελήφθη ὅτι οἱ Ἕλληνες διέπραξαν πειρατεῖαν καὶ ὡς ἐκ τούτου διέταξεν αὐτὸν ὅπως ἐπιστρέφων εἰς τὴν παραλίαν ἀνακοινώσῃ εἰς τὰ πληρώματα τῶν ἀποβατικῶν σκαφῶν ὅτι τάσσει προθεσμίαν μιᾶς ὥρας, διὰ νὰ παραδοθῶν καὶ ἐξέλθουν τοῦ λιμένος. Καὶ ὁ μὲν ἰδιοκτῆτης τῆς λέμβου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ προφανῶς ἀνεκοίνωσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Γάλλου κυβερνήτου τοῦ πολεμικοῦ, ἀλλὰ, παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας, τὸ πολεμικὸν ἤρξατο σφοδροῦ βομβαρδισμοῦ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποβατικῶν σκαφῶν, ῥίψαν ἐν συνόλῳ ἐξήκοντα ὀβίδας.

Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ βομβαρδισμοῦ οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐγκατέλειψαν τὰ σκάφη καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν ξηρὰν ἄνευ ἀπωλειῶν, ἐκ τῶν σκαφῶν ὅμως τὸ ἐν ἐβρυθίσθη, τὸ δεύτερον κατεστράφη σχεδὸν καὶ τὸ τρίτον ἐβλάβη σοβαρῶς. Αἱ λέμβοι καὶ ἡ φορηγὴς ὑπέστησαν ἐλαφροτέρας ζημίας. Οἱ Ἕλληνες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐπὶ τῆς παραλίας, ἂν καὶ διέθετον δύο πυροβόλα, κατόπιν ὀδηγῶν δὲν ἤνοιξαν πῦρ κατὰ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ, παραμείναντες ἅπλοϊ θεαταὶ τῆς ἀχαρακτηρίστου ταύτης συμπεριφορᾶς μιᾶς μεγάλης δυνάμεως, ἐκ τῶν προστατίδων μάλιστα τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία παρὰ πᾶσαν διάταξιν τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἤρξατο ἀδίκων πράξεων κατὰ τῆς Ἑλλάδος, μεθ' ἧς ὅμως δὲν εὐρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν ἄλλ' οὔτε καὶ εἶχε διακόψει τότε τὰς διπλωματικὰς σχέσεις. Ἡ καταρρέουσα Τουρκία ματαίως προσεπάθει νὰ στηριχθῇ εἰς ἁλλοτρίας πολεμικὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὴν ξένην διπλωματικὴν ὑποστήριξιν ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις καθυστέρει τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ τόσαι θυσίαι καὶ καταστροφαὶ ἀπέβαινον ἐπὶ ματαίῳ.

¹ Ἡ πληροφορία περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀποβατικοῦ σώματος τοῦ Καρατάσιου ἦτο μᾶλλον σκόπιμος. Ὁ αὐτὸς πρόξενος τῆς Γαλλίας εἰς μεταγενεστέραν του ἐκθέσιν ἀπὸ 3 Μαΐου 1854 πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας (ἐνθ' ἂν. σελ. 81 κέ.) γράφει ὅτι οἱ ἀποβιβασθέντες ἀνήρχοντο εἰς 1000 περίπου, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ 400 ἄνδρες ἐκ Συκιᾶς καὶ τῶν πέριξ χωρίων.

² Ὁ ἀμερικανικὸς τύπος καὶ δὴ ἡ ἐφημερὶς Morning Courier τῆς 23ης Μαΐου 1854 ἐκαυτήρισε τὴν διαγωγὴν τῆς Γαλλίας.

Τόσον εις τοὺς ἑλληνικοὺς, ὅσον καὶ εἰς τοὺς τουρκικοὺς κύκλους τῆς Θεσσαλονίκης, ἀρχικῶς εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ Ἀγγλογάλλοι φαινομενικῶς μόνον ἀπεδοκίμαζον τοὺς Ἕλληνας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως τῶν ἑλληνικῶν ἀποβατικῶν σκαφῶν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ εἰς τὸν κολπίσκον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Χαλκιδικῆς οἱ μὲν Ἕλληνες ἀπεγοητεύθησαν ἐκ τῆς στάσεως τῶν παλαιῶν προστατίδων δυνάμεων, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Τούρκοι ἀπέκτησαν ἐνεργητικότητα, τῆς ὁποίας εἶχον ἀνάγκην.¹

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην οἱ Τούρκοι διετέλουν ἐν ἐξεργεσίᾳ κατὰ τε τῶν Ἑλλήνων κατοίκων καὶ τῶν ἄλλων Χριστιανῶν, διότι βαρέως ἔφερον ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ γεγονός, ὅτι ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας τῶν εὐρθέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δεχθοῦν ἀποβάσεις ἀγγλογαλλικῶν δυνάμεων εἰς ἐδίφη τῆς Τουρκίας, αἰτίνες μάλιστα ἐφέροντο κατὰ τρόπον προβάλλοντα τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ διότι εἶχον πληροφορηθῇ τὴν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Τὴν τοιαύτην ἐξέγερσιν τῶν Τούρκων ὑπέθαλπε καὶ τὸ κόμμα τῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Γιουσούφ πασᾶ φανατικῶν Τούρκων σπουδαστῶν καὶ τῶν οὐλεμάδων, τὴν δ' ἐπισυμβᾶσαν τὴν 7ην καὶ 8ην Ἀπριλίου 1854 πυρκαϊὰν² ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἣτις κατέστρεψε 38 οἰκίας καὶ 154 καταστήματα καὶ ἐπροξένησε ζημίας, ἀνερχομένας εἰς τρία ἑκατομύρια γρόσια, οἱ φανατικοὶ αὐτοὶ Τούρκοι ἠθέλησαν νὰ ἀποδώσουν εἰς τοὺς Χριστιανούς. Τότε διέτρεξαν κίνδυνον αἱ οἰκίαι τῶν ἀδελφῶν Ἀμποτ, Ἀγγλων ὑπηκόων, ὁ δὲ Μπάμπης Ἀμποτ, εἰδοποίησε τὸν πασᾶν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅστις ἔλαβεν ἄμεσα καὶ ἀποτελεσματικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἐτοιμῶν διὰ λεηλασίας καὶ διαρπαγὰς Τούρκων. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἐποχὴν ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀναχωρήσουν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Ἑλλὴν πρόξενος καὶ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι, ἐπιβάντες γαλλικοῦ πλοίου, ἀναχωροῦντος διὰ Πειραιᾶ.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τῆς Θεσσαλονίκης εἶχον φθάσει πληροφορίαι ἐκ Χαλκιδικῆς, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ 110 Καρατζοβαλήδες τῆς Συκιᾶς εἶχον ἐξοντωθῇ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων καὶ ὅτι ὁ Καρατάσιος ἀπέστειλεν εἰς τὸν Πολύγυρον ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξήτει νὰ ἐτοιμασθοῦν καταλύματα καὶ τροφίμα διὰ τοὺς ἄνδρας του καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην οἱ προύχοντες τοῦ Πολυγύρου διεβίβασαν εἰς τὸν πασᾶν τῆς Θεσσαλονίκης μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως ἀποσταλῇ βοήθεια, διὰ

¹ Ἐκθεσίς Γάλλου προξένου ἀπὸ 24/4/54, ἐνθ' ἄν. σελ. 78 κέ.

² Ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος εἰς ἐκθεσίᾳ του ἀπὸ 14/4/54, ἐνθ' ἄν. σελ. 98, ἀναβιβάζει τὰς ἀποτεφρωθείσας οἰκίας εἰς 65 καὶ τὰ καταστήματα εἰς 300, ἐνῶ ὁ Γάλλος συνάδελφός του (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 76) εἰς τοὺς μνημονευομένους ἀνωτέρω ἀριθμούς, οἵτινες φαίνονται καὶ οἱ ἀκριβέστεροι.

νὰ μὴ ἐξανασθῶν νὰ συνενωθῶν μὲ τοὺς Ἕλληνας.¹ Καὶ στρατεύματα μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀναχωρήσαντα εἰς Ἀνδριανούπολιν Ρουστέμ πασᾶν νέος βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης Μεχμέτ πασᾶς, διότι ἦσαν ἀπασχολημένα εἰς τὴν βόρειον Βαλκανικὴν, οἱ ὀλίγοι δὲ ἄτακτοι, ποὺ ὑπῆρχον, ἀποσταλέντες εἰς τὴν Χαλκιδικὴν, διετρέφοντο βιαίως ἐκ τῶν ἑλληνικῶν περιουσιῶν καὶ μᾶλλον συνέβαλλον διὰ τῆς συμπεριφορᾶς των εἰς τὴν γενίκευσιν τῆς ἐξεγέρσεως παρὰ εἰς τὴν καταστολὴν ταύτης. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης οὐδὲν σημαντικὸν κέντρον ὑπῆρχε ἢ ὀχυρωμένη τις τοποθεσία, ὥστε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Τσιάμην Καρατάσιον, ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἦτο λίαν ἐκτεταμένη καὶ δὲν ἦτο εὐκόλουν νὰ φρουρηθῇ ὑπὸ τῆς μικρᾶς φρουρᾶς τῆς ἀποτελεσματικῶς. Εἰς τοὺς κύκλους τῶν ξένων προξένων τῆς Θεσσαλονίκης ἐπεκράτει ἡ ἀντίληψις, ὅτι ὁ Καρατάσιος ἦτο ἐπακριβῶς πληροφορημένος περὶ τῆς ὅλης καταστάσεως καὶ πιθανὸν νὰ ἀπεπειράτῃ νὰ καταλάβῃ τὴν μακεδονικὴν πρωτεύουσαν. Μάλιστα ὁ Γάλλος πρόξενος ἐσκέπτετο, ἐὰν ὁ Ἕλλην ἀρχηγὸς ἐβῆδιζε πρὸς Θεσσαλονικὴν καὶ ὅταν θὰ ἀπείχεν ὀλίγας ὥρας ἀπ' αὐτῆς, νὰ μετεβαίνειν εἰς συνάντησίν του, ἵνα προσπαθῇ καὶ ἐμποδίσῃ τὴν αἵματοχυσίαν.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τουρκικὴ κυβέρνησις, μόλις ἔλαβε γνῶσιν τῶν γεγονότων τῆς Χαλκιδικῆς, ἀντελήφθη τὰς σοβαρὰς συνεπείας, ποὺ θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ πρώτη αὕτη ἐπίθεσις κατὰ τῆς Μακεδονίας, ἂν δὲν ἀπεκρούετο καὶ δὲν ἐξεμηνδιζέτο ἐγκαίρως.² Ἀμέσως διέταξε τὴν ἀναχώρησιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δύο ταγματῶν πεζικοῦ, ἅτινα, ἐπιβιβασθέντα ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Φεῖζ Μπαχάρ», ἀφίχθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὴν πρωτὶαν τῆς 27ης Ἀπριλίου, δρόθεν, ἐνισχυθέντα διὰ δύο πυροβόλων, ἀνεχώρησαν τὴν ἐπομένην διὰ τὴν Χαλκιδικὴν, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῇ καὶ ἄλλαι δύο χιλιάδες περίπου Τούρκων ἀτάκτων, στρατολογηθέντων ὑπὸ Τούρκων τοπαρχῶν, ὡς καὶ τέσσαρα πυροβόλα.³ Ὑπελογίζετο ὅτι αἱ ἀποσταλεῖσαι ὡς καὶ αἱ στρατολογηθεῖσαι δυνάμεις, ἐὰν δὲν κατάρθωνον νὰ ἐξαναστῶσιν τὸν Καρατάσιον εἰς ὑποχώρησιν, πάντως θὰ ἦσαν ἱκαναὶ νὰ προστατεύσων τὴν Θεσσαλονικὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὥστε νὰ δοθῇ καιρὸς νὰ φθάσουν καὶ ἄλλαι ἐνισχύσεις, ἂν παρίστατο ἀνάγκη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τσιάμης Καρατάσιος, πληροφορηθεὶς ὅτι εἰς τὴν Ὁρμύλιαν συνεκέντροντο ἐχθρικοὶ δυνάμεις, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν προέλασιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς Πολύγυρον, ἀφίχθη εἰς τὸ πλεσίον τῆς Ὁρμύλιας Βατοπεδινὸν Μετόχιον, συνοδευόμενος καὶ ἀπὸ πλείστους προεστώτας τῶν ἐπαναστατησάντων χωρίων. Ἐκεῖθεν ἀπέστειλε τὸν ἀξιωματικὸν Ἀθα-

¹ Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ἀπὸ 24/4/54, ἐνθ' ἄν. σελ. 79.

² Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ἀπὸ 28/4/54, ἐνθ' ἄν. σελ. 80.

³ Πρβλ. ἐκθεσιν ἀρχιάρχου Καρατάσιου Μοδινού, ἐνθ' ἄν.

νάσιον Μαυρομιχάλην με πεντήκοντα ἄνδρας, ἵνα καταλάβῃ κατὰλληλον θέσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Ὁρμύλιας καὶ Πολυγύρου, τὸν δὲ Ἀγιορείτην Καπετὰν Γεώργην με ἄλλο ἀπόσπασμα ἐξ ἐντοπίων ἐπαναστατῶν ἀπέστειλε πρὸς τὴν ὁδὸν Ὁρμύλιας - Ἀγίου Μάμαντος, ἵνα διακόψῃ τὸν ἐφοδισμόν.¹

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δύο χιλιάδες ἀτάκτων Τούρκων² προσεπάθουν νὰ κυκλώσουν ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν τὴν θέσιν τοῦ Καρατάσιου, εὐρισκομένου εἰς τὸ Βατοπεδινὸν Μετόχιον, ἄλλοι δὲ χίλιοι, τελοῦντες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χατζῆ - Ταῖρ μπέη, μέλους τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφίχθησαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ὁρμύλιας, ἐνθ' ὃ Ἀχμέτ μπέης, μέλος τοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου, ἐπὶ κεφαλῇς 1600 ἀτάκτων ἐκινεῖτο πρὸς Πολύγυρον, ἀνεμένοιο δὲ καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τετρακόσιοι ἑφεδροὶ πυροβοληταί. Ὁ πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ὑπελόγιζεν ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν αἱ θέσεις τῶν Ἑλλήνων θὰ προσεβάλλοντο ἀπὸ ἑπτὰ χιλιάδας ἄνδρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων χίλιοι ἑξακόσιοι τοῦ τακτικοῦ στρατεύματος, ὥστε ὁ Καρατάσιος νὰ ἀπολέσῃ τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα εἶχεν ἐπιτύχει κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας. Ἐπιστεύετο ἐν τούτοις ὅτι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους ὁ Καρατάσιος, ἐὰν ἐξηναγκάζετο εἰς ὑποχώρησιν εὐρισκόμενος πρὸ ὑπερτέρων δυνάμεων, θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἢ εἰς τὴν περὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον ὄρεινὴν περιοχὴν καὶ καταλαμβάνων τὰς ἐκεῖ στενωποὺς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιστῇ ἐπιτυχῶς, ἐὰν δὲν κατεβάλλετο ὑπὸ τῆς πᾶντας πανταχόθεν πολιορκουμένου.

Μεταξὺ τῶν διπλωματικῶν κύκλων τῆς Θεσσαλονίκης ἐπεκράτει ἡ ἀντίληψις, ὅτι, ἐὰν δὲν ἔφθανον ἐξ Ἑλλάδος ἐνισχύσεις εἰς τὸν Καρατάσιον, οἱ κάτοικοι ἄλλων περιοχῶν τῆς Χαλκιδικῆς, θεωροῦντες ἀνεπαρκῆ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀφικθέντων ἐξ Ἑλλάδος πολεμιστῶν διὰ πολεμικὰς ἐπιτυχίας, δυσκόλως θὰ ἐξηγείροντο. Κατὰ τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις³ ὁ Τούρκος ναύαρχος

¹ Π. Στάμου, ἐνθ' ἀν. σ. 17 κέ. Ἐνταῦθα παραθέτω ἐν βραχείᾳ περιλήψει τὴν ὑπὸ τοῦ γράφοντος εἰς τὸ περιοδικὸν Μακεδονικά, τ. Δ' σ. 538-539 δημοσιευθεῖσαν διήγησιν τοῦ γέρο Γεωργίου Σμαγοῦ ἐξ Ἀγίου Νικολάου Χαλκιδικῆς, σχετικὴν μὲ τὸ ἱστορούμενον θέμα. Κατ' αὐτὴν ὁ Καρατάσιος τὸ Πάσχα τοῦ 1854 εὐρίσκει τοὺς Ἅγιον Νικόλαον, ὅπου ἐπεστράτευσεν ὅλους τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν ὅπλα, ἀφίχθας 12 ἡλικιωμένους ὡς φρουρὰν καὶ ἀποστείλας τὸν ὑπόλοιπον πληθυσμὸν εἰς τὴν νῆσον Βορβοροῦ. Ὁ Καπετὰν Γεωργάκης, ἀποτελὼν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ Καρατάσιου, εἶχε σῶμα ἀπὸ 300-500 μοναχῶν καὶ λαϊκῶν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Ὁρμύλιας ὁ Καπετὰν Γεωργάκης ἐπέστρεψεν εἰς Ἅγιον Ὅρος. Κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ἐπαναστάτης. Τὴν πολεμικὴν σημαίαν του ὁ Γεωργάκης, ἀσπρο σταυρὸ καὶ φόντο κόκκινον πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν Τούρκων, τὴν ἀφίερσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ χωρίου Ἅγιος Νικόλαος, ὅπου ὑπῆρχεν ἕως τὸ ἔτος 1907. Ὁ Καπετὰν Γεωργάκης κατέφυγεν εἰς Παλαιὰ Ἑλλάδα καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης.

² Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ἀπὸ 3/5/54, ἐνθ' ἀν. σ. 81 κέ.

³ Ὁ Γάλλος πρόξενος γράφων εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλ-

χος, ὅστις μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐπιτήρησιν τῶν παραλιῶν τῆς Χαλκιδικῆς, δὲν ἐθεωρεῖτο ἱκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ ἀποβάσεις, ἐν γένει δὲ τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν δὲν ἔχαιρεν ἐκτιμήσεως. Ἐξ ἄλλου αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι Σκόπελος καὶ Σκιάθος γειτνιάζουν μὲ τὴν Χαλκιδικήν, ἡ δὲ θαλασσία περιοχή ἦτο πολὺ γνωρίμιος εἰς τοὺς Ἕλληνας ναυτικούς καὶ εὐκόλος εἰς αὐτοὺς διὰ νυκτερινὰς ἀποβάσεις.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀποσταλεὶς, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Καρατάσιου ἀξιωματικὸς Μανρομιχάλης ἐφόνευσε καθ' ὁδὸν Τοῦρκον, προσκληθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐνθουσιῶντων κατοίκων τοῦ Πολυγύρου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ σώματος τῶν Πολυγυρινῶν ἐπαναστατῶν, προσέβαλε ἐχθρικήν δύναμιν ἐκ τετρακοσίων ἀνδρῶν συγκειμένην καὶ βαδίζουσαν πρὸς Ὀρμύλιαν, κατεδίωξε καὶ διεσκόρπισε ταύτην δίδωρον πέραν τοῦ Πολυγύρου, φονευθέντων 65 Τούρκων περιπου.¹ Τὴν ἐπομένην τῶν συγκρούσεων αὐτῶν, 17ην Ἀπριλίου 1854, δύναμις τουρκικὴ ἐκ τριακοσίων ἀνδρῶν, βαδίζουσα ἐξ Ἀγίου Μάμαντος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων τῆς Ὀρμύλιας, προσεβλήθη ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα τοῦ Καπετὰν Γιώργου, ἐξαναγκασθεῖσα εἰς ὑποχώρησιν καὶ ἀφήσασα ἐπὶ τόπου 24 νεκρούς. Κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα ὁ Καρατάσιος ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Ὀρμύλιαν, ὅπου ἀπὸ ἡμερῶν ἤδη συνεκεντροῦντο σοβαρὰ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, κατὰ τὴν γενομένην δὲ σύγκρουσιν οἱ Τοῦρκοι ἔσχον μὲν σοβαρὰς ἀπωλείας, κατάρθωσαν ὅμως νὰ ἀμυνθοῦν ἐπιτυχῶς. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἵνα ἐπιτύχῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰς συγκεντρουμένας τουρκικὰς δυνάμεις, ἀφ' οὗ ἀφῆκε φρουρὰν σημαντικῆς δυνάμεως, ἵνα ἐπιβλέπῃ τὴν Ὀρμύλιαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν Πολύγυρον γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἔνθα ἐφωδιάσθη μὲ τρόφιμα, πυρίτιδα καὶ βλήματα, ἐξοικονομηθέντα ὑπὸ τῶν ἐνθουσιωδῶν Πολυγυρινῶν.

Τὴν ἄφιξιν τοῦ Καρατάσιου εἰς τὸν Πολύγυρον καὶ τὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν καὶ συνδρομήν, τῆς ὁποίας ἔτυχεν οὗτος παρὰ τῶν κατοίκων, ἐγκαίρως ἐπληροφορήθησαν οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ τῶν ἀτάκτων Χασὰν Ἀγᾶς καὶ Μαχμουτ μπέης, οἵτινες ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν 700 ἀτάκτους² ἐβάδισαν κατὰ τοῦ Πολυγύρου. Εἰς τὴν τοποθεσίαν «Καβρόλακας», ἀπέχουσαν μίαν ὥραν περίπου ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας τῆς Χαλκιδικῆς, ἐδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν τοῦ Καρατάσιου καὶ ἀρχικῶς μὲν ὑπε-

λίαν εἰς ἐπιστολήν του ἀπὸ 3 Μαΐου 1854 ἐκθέτει ὅτι μεταξὺ τῶν ῥαγιαδῶν τῆς Θεσσαλονίκης εἶχε κυκλοφορήσει προκήρυξις τοῦ Ῥώσου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κόμητος Νεσελρόδε, ὑπισχνουμένου βοήθειαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι ῥωσικὸν σῶμα στρατοῦ εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Σερβίαν, τὸ δὲ Μαυροβούνιον εὐρίσκεται ἐν ἐπαναστάσει.

¹ Ἀνωτ. ἐφημερίς «Αἰών».

² Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ὑπ' ἀρ. 4 τῆς 10/9/54 ἐνθ' ἀν. σελ. 83.

χώρησαν, ἐνισχυθέντες ὁμῶς διὰ νέων ἐπικουριῶν ἀνέλαβον ἀντεπίθεσιν. Ἡ ἐπακολουθήσασα σφοδρὰ μάχη διήρκησε μέχρι τῶν ἀπογευματινῶν ὥρῶν μὲ αἱματηρὰ ἀποτελέσματα δι' ἀμφοτέρας τὰς παρατάξεις. Περί τὴν ἐσπέραν κυκλωτικὴ κίνησις τῶν πολυαριθμοτέρων Τούρκων ὑπεχώρησε τὸν Καρατάσιον, μὴ διαθέτοντα πλέον τῶν 250 ἀνδρῶν, νὰ ὑποχωρήσῃ πέραν τοῦ Πολυγύρου μὲ τελικὴν κατεύθυνσιν τὸ Βατοπέδιον τῆς Ὁρμύλιας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Πολύγυρος εὐρέθῃ ἄνευ ἀμύνης καὶ οἱ Τούρκοι ἐφθασαν πρὸ αὐτοῦ, ἀρχομένης τῆς νυκτός, χωρὶς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐπέστρεψαν παραδόξως εἰς Γαλάτισταν,¹ φοβηθέντες πιθανῶς ἐνέδρας.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου, ἰδόντες τὰ στρατεύματα τοῦ Καρατάσιου ὑποχωροῦντα, κατελήφθησαν ὑπὸ εὐλόγου ἀνησυχίας, ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὰ φοβερὰ δεινὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, καθ' ὃν ἡ πόλις τῶν εἶχεν ὑποστῆ τρομερὰν καταστροφὴν,² εὐθὺς ὥς ἐπληροφορήθησαν ὅτι οἱ ἄτακτοι ὑπὸ τὸν Χασὰν Ἀγὰν καὶ Μαχμουτ μπέην ἐπανεκάμπτουν ἐκ Γαλατίστης εἰς Πολύγυρον, ἀπέστειλαν τοὺς προύχοντας αὐτῶν, ἀνερχομένους εἰς τριάκοντα, ἵνα ἐξευμενίσουν τοὺς ἀρχηγούς τῶν σωμάτων τῶν ἀτάκτων καὶ προλάβουν ἀντίποινα. Οἱ ἄτακτοι ὁμῶς περιεκύκλωσαν τοὺς προκρίτους παρὰ τὴν τοποθεσίαν Λειβάδι, ὅπου σήμερον τὸ πάρκον τοῦ Γυμνασίου Πολυγύρου, καὶ μετὰ σύντομον ἀνάκρισιν κατέσφαξαν κατὰ τρόπον ἄγριον τοὺς 27 ἔξ αὐτῶν, τῶν ὑπολοίπων τριῶν διασωθέντων κατὰ τινὰ τρόπον.³

¹ Αἱ εἰδήσεις ἐδῶ συγκροοῦνται καὶ δὲν εἶναι εὐκλὴς νὰ ἀποφανθῇ τις ἂν οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον τὴν ἐπομένην εἰς Πολύγυρον ἢ ἐπιστρέψαντες εἰς Γαλάτισταν ἐπανεκάμψαν εἰς Πολύγυρον μετὰ διήμερον. Βλέπε ἐφημερίδα Αἰῶν, ἐνθ' ἄν. καὶ ἔκθεσιν Γάλλου προξένου, ἐνθ' ἄν.

² Β α σ δ ρ α β ε λ λ η, ἐνθ' ἄν. σ. 99 κέ.

³ Οἱ σφαγιασθέντες συμφώνως πρὸς τὰς πληροφορίας τοῦ ἀποβιώσαντος φίλου ἱατροῦ Γ. Παπανικολάου εἶναι οἱ ἑξῆς: Γιαννάκης Παπαγεωργάκης Αἰκατερινάκης, Β. Τσίγκας, Ν. Κολοβόντας, Π. Ὀπλαρχηγός, Β. Τσιόλας, Ἰ. Γαλανός, Μ. Χατζῆς, Ν. Παπαλεωνίδας, Δ. Μπανάβας, Μ. Μαρέτης, Κ. Νέστος, Ν. Γαλανός, Δ. Δαούτης, Ν. Ἀγιομαμίτης, Κ. Καρύδης, Ν. Κουτλος, Δ. Μπαντές, Ν. Κατοίκας, Μ. Συκιώτης, Θ. Θεοδοσοῦδης, Ἰ. Κουρούς, Δ. Σουληνάκης, Ἀθ. Τάσιος, Π. Κουτσουμπός, Ἰ. Καλθῆς, Ἀγ. Μουχτῆς, Δ. Μπαντές. Τὴν ἐπομένην ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἀτάκτων καὶ ὁ Γερό - Σφυρῆς, διεσώθη δὲ ὁ Γ. Δέλιος. Αἱ πληροφορίες τοῦ Παπανικολάου θεωροῦνται ἀξιόπιστοι, διότι ἔλαβε ταύτας παρ' ἐπιζώντων συγγενῶν τῶν κατακρουεργηθέντων καὶ ἄλλων ἀπογόνων. Βλ. ἐφημ. «Φῶς» 11/5/92. Διατηρῶ εἰς τὸ ἀρχεῖόν μου σημεῖωμα τοῦ ἀειμνήστου ἱατροῦ, ὅπου μοι παρέδωσε πρὸ εἰκοσαετίας ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀδελφός του, φαρμακοποιὸς Παπανικολάου. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἔξ ἄλλου διεσώθη τοπικὸ τραγοῦδι διὰ τὸν θάνατον τοῦ Παπαγεωργάκη (πρβ. Σ τ α μ ο ν, ἀν. σ. 20).

Στὰ χίλια ὀχτακόσια πενήντα τέσσαρα
σκότωσαν τὸ Γιαννάκη τὸ γραμματικὸ,
ποῦταν στύλος στὸν Πολύγυρο καὶ φλάμπουρο στὴν Πόλι.
Κατερνάρη, Κατερνάρη,
καὶ Πολυγυρὸ καμάρι.

Ὁ πρὸ τινων ἐτῶν ἀποθανὼν καὶ ἀπὸ τὸν Ταξιάρχην τῆς Χαλκιδικῆς κατα-

Ἡ ἀγρία σφαγὴ τῶν προκρίτων τῆς Χαλκιδικῆς ἐκτίθεται λεπτομερῶς εἰς ἔκθεσιν ἀπὸ 10 Μαΐου 1854, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ὁ Γάλλος πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης Louis de Mornard πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας. Ἐνεκα τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντος τῆς ἐκθέσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ λεπτομερειῶν κρίνω σκόπιμον νὰ παραθέσω ἐκτεταμένα πῶς ἐν μεταφράσει ἀποσπάσματα τῆς ἐκθέσεως ταύτης «.....Πρὸ ὀλίγου ἔλαβε χώραν ἐν Χαλκιδικῇ, εἰς τὸ χωρίον Πολύγυρος, συμβάν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἑλεεινόν. Δύο Τοῦρκοι ἀρχηγοί, ὁ Χασὰν ἀγᾶς καὶ ὁ Μαχμουτ μπέης, ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς των περὶ τοὺς 700 ἀτάκτους, κατέσφαξαν τοὺς 25 ἢ 30 προύχοντας, δηλαδὴ σημαίνοντας κατοίκους τοῦ Πολυγύρου, οἱ ὅποιοι ὡς εἴθισται, προσῆλθον ἄοπλοι εἰς συνάντησιν τῶν Τούρκων, διὰ νὰ τοὺς χαιρετήσουν. Θεωρῶ καθήκον ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερεῖας τινάς, ἃν καὶ ἐκτεταμένας. Οἱ προύχοντες τοῦ χωρίου αὐτοῦ, λαβόντες, ὡς εἶχον πληροφορήσει τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα διὰ τῆς ἀπὸ 24 παρελθόντος ἐκθέσεώς μου, ἐκ μέρους τοῦ Ἑλλήνου ἀρχηγοῦ Τσιάμη Καρατάσιου τὴν διαταγὴν νὰ προετοιμάσουν τρόφιμα καὶ καταλύματα, εἰδοποίησαν ἀμέσως περὶ τούτου τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ παρεκάλεσαν νὰ ἀποσταλῇ βοήθεια, διὰ νὰ παρεμποδισθῇ ἡ κατάληψις τοῦ χωρίου των ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Συκιᾶς καὶ Ἀγίου Νικολάου, οἱ ὅποιοι ἠνώθησαν μὲ τοὺς Ἑλληνας. Οἱ ἀποσταλέντες ὁμως ἄτακτοι Τοῦρκοι διὰ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς τῆς αἰτήσεως δὲν ἡδυνήθησαν νὰ προκαταλάβουν τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες ἀνερχόμενοι εἰς 100 ἕως 150, εἶχον εἰσέλθει εἰς τὸν Πολύγυρον καὶ κατέλαβον τὴν περίξ περιοχήν. Αὐτοὶ οἱ 300 ἢ 400 Τοῦρκοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χασὰν Ἀγᾶ εὗρισκοντο εἰς Γαλάτιστα, ὅπου οἱ προύχοντες τοῦ Πολυγύρου ἔστειλαν νὰ παρακαλέσουν τὸν ἀρχηγὸν νὰ ἔλθῃ νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον των, ἀφ' οὗ ἐφρόντισαν ἐν τούτοις νὰ τὸν εἰδοποιήσουν περὶ τῆς παρουσίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Τοῦρκος ἀρχηγὸς ἐβάδισε κατὰ τοῦ Πολυγύρου καί, ὅταν ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τὸ χωρίον τὴν Τετάρτην 26ην Ἀπριλίου (;), ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους ἀπώθησεν ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὸ συνέβη περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ ἐφοβεῖτο ἐπέκτασιν τῆς συγκρούσεως κατὰ

γόμενος, καλλιεργῶν δὲ τὰ γράμματα καὶ ἐκδίδων καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Τσεκούρα Ἀθανάσιος Βελώνης, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου πρὸ ἐτῶν πολυσέλιδον σημείωμα διὰ τὰ γεγονότα τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὸ 1854. Τὸ ἐνεχείρησα πρὸς συμπλήρωσιν, κατ' ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν πρὸ δεκαπενταετίας εἰς ἄλλον διανοούμενον τῆς Χαλκιδικῆς, παλαιὸν διδάσκαλον καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκδότῃν καὶ βιβλιοπώλῃν, τὸν ἀείμνηστον γηραιὸν φίλον Μιχαὴλ Τριανταφύλλου, ὅστις δυστυχῶς ἀπώλεσεν αὐτὸ κατὰ τὸ διάστημα τῆς Γερμανοκρατίας. Ὁ Βελώνης εἶχε συλλέξει τὰς πληροφορίες κατὰ τὸ λέγειν του ἀπὸ ἐπιζῶντας συμπατριώτας του ἀπὸ τὸν Ταξιάρχην (Δόκοβη).

τὴν νύκτα, ἐπέστρεψεν εἰς Γαλάτισταν. Ἐκεῖ ἐδέχθη μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας νέαν ἀποστολὴν ἀπὸ τὸν Πολύγυρον, ἡ ὁποία τὸν ἐξελιπάρησεν ἐκ νέου νὰ ἔλθῃ νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον των, καταστήσασα συνάμα γνωστὸν ὅτι οἱ ἐπαναστάται, μόλις ἐπληροφορήθησαν περὶ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐνισχύσεων ἐκ Θεσσαλονίκης, εἶχον ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὸν Πολύγυρον. Ὁ Χασάν ἀγᾶς, μὲ τὸν ὁποῖον συνηνώθη ὁ Μαχμουτ μπέης μὲ νέαν ὁμάδα ἀτάκτων, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ βαδίσῃ ἐκ νέου κατὰ τοῦ Πολυγύρου. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀρχηγοί, τῶν ὁποίων αἱ δυνάμεις, ἀποτελούμεναι ἀπὸ ἀτάκτους, ἀνήρχοντο εἰς 600 ἄνδρας, ἐφθασαν πρὸ τοῦ Πολυγύρου τὴν Πέμπτην, 4ην ἱσταμένου μηνός. Οἱ προύχοντες 25 ἕως 30 τὸν ἀριθμὸν προσῆλθον νὰ χαιρετήσουν τοὺς Τούρκους εἰς ὀλίγων λεπτῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ χωρίον. Ἐκεῖ οἱ προύχοντες ἐσταμάτησαν, ἐκυκλώθησαν ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους Τούρκους καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς ἐρωτήσεις ἐκ μέρους τῶν ἀρχηγῶν Χασάν ἀγᾶ καὶ Μαχμουτ μπέη. Συγχρόνως ἀπέστειλαν δέκα ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους αὐτοὺς εἰς ἐγγύτατον ὕψωμα, ὅπου ὁ Χασάν ἀγᾶς καὶ ὁ Μαχμουτ Μπέης ἰσχυρίζοντο ὅτι εἶχον ἴδῃ κίνησιν τινα, ἂν καὶ οἱ προύχοντες διεβεβαίωσαν ὅτι δὲν ὑπῆρχον πλέον ἐκεῖ οὔτε Ἕλληνες οὔτε ἐπαναστάται. Μόλις οἱ δέκα αὐτοὶ ἄτακτοι ὑπερέβησαν τὸ ὕψωμα, εἰς ἑξ αὐτῶν ἔρριψε πυροβολισμόν διὰ τυφεκίου ἢ πιστολίου. Μὲ τὸν κρότον αὐτὸν οἱ Χασάν Ἀγᾶς καὶ Μαχμουτ μπέης, οἱ ἐπὶ κεφαλῇς τῆς ὁμάδος, προσέβησαν εἰς τὴν σφαγὴν τῶν 25 ἢ 30 προκρίτων.¹ Εἰσῆλθον ἀκολούθως εἰς Πολύγυρον, ὅπου διενυκτέρευαν χωρὶς νὰ προσβοῦν εἰς ἔκτροπα καὶ χωρὶς νὰ εὗρουν ἐπαναστάτας οὔτε ἐκεῖ, ὅπως δὲν ὑπῆρχον τοιοῦτοι καὶ ἐπὶ τοῦ ὕψωματος. Τὴν ἐπομένην ἐγκατέλειψαν τὸ χωρίον. Τὴν εἶδῃσιν αὐτὴν ἔφεραν τὸ πρῶτον δύο ἀμαξηλάται χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν Γαλάτισταν, οἱ ὁποῖοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ὁμάδα τοῦ Χασάν ἀγᾶ καὶ τοῦ Μαχμουτ μπέη διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀποσκευῶν των, ὑπῆρξαν μάρτυρες τῆς σφαγῆς. Εἶχον δραπετεύσει κατατρομαγμένοι ἀπὸ ὅσα εἶδον. Ἐζήτησα ἰδιαιτέρως ἓνα ἕκαστον τοὺς δύο αὐτοὺς ἀνθρώπους, καθὼς καὶ πλείους προύχοντας τῆς Γαλάτιστας, ποὺ παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Ἕλληνα μητροπολίτην τῆς Θεσσαλονίκης. Ἦλπιζον ὅτι ἡ διαγωγή τῶν Τούρκων θὰ ἦτο δυνατόν τοῦλάχιστον νὰ ἐξηγηθῇ, ἂν μὴ δικαιολογηθῇ ἀπὸ τὸν φόβον ἐνέδρας ἐκ μέρους τῶν Πολυγυρινῶν. Δυστυχῶς ὁ πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἔλαβε πληροφορίας, ἐπιβεβαιούσας τὴν κατάθεσιν, περὶ τῆς ὁποίας πρὸ ὀλίγου σᾶς ἀνέφερον. Ἡ πηγὴ των δὲν ἠδύνατο νὰ ἦτο ὑποπτος, ἐφ' ὅσον προήρχετο ἀπὸ τὸν Ἀχμέτ μπέην, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος, προχωρῶν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν μὲ ἀρκετὰ σημαντικὴν δύναμιν, ἐστράφη πρὸς Πολύγυρον ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς σφαγῆς καὶ

¹ Ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος ἰσχυρίζεται ὅτι διεσώθησαν ἑξ χωρὶς νὰ παραθέτῃ τὰ ὀνόματα. Ἐνθ' ἂν. σ. 99.

προέβη εἰς τὸν ἐνταφιασμόν τῶν νεκρῶν τῶν προυχόντων. Ἀναγκάζεται λοιπὸν κανεὶς νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἀποτελεῖ ἀδικαιολόγητον πρᾶξιν ἄκρας ὁμότητος, ἡ ὁποία ἐξηγεῖται μᾶλλον ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ τὰς ἰδέας τῶν ἀτάκτων καὶ τὸν χαρακτῆρα, ποὺ ἀποδίδουν εἰς τοὺς δύο ἀρχηγούς, καὶ διὴ εἰς τὸν Μαχμουτ μπέην. Τοιαύτη μοῦ φαίνεται ἐξ ἄλλου ὅτι εἶναι καὶ ἡ γνώμη τῆς Α.Ε. τοῦ Μεχμέτ πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Ραμσῆ ἐφέντη, ἐπιτρόπου (commissaire) τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐνταῦθα..... Εὐθὺς ὥς ἔλαβον γνώσιν τῶν συμβάντων, ἀπέστειλαν ἐν σπουδῇ πολλοὺς ἀγγελιοφόρους, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Θεσσαλονικίην τοῦ Χασάν ἀγά, τοῦ Μαχμουτ μπέη καὶ τῶν ἀτάκτων. Ἐπρεπε νὰ ἀποφύγουν νὰ τοὺς δώσουν καὶ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν, διότι ἠδύναντο νὰ συνεχίσουν τὴν ἐκστράτειαν καὶ νὰ ἀρνηθοῦν νὰ ὑπακούσουν. Εἶχον ληφθῇ ὁμως ἐπιδεξιῶς τὰ μέτρα, καθόσον προχθές, 8ην τρέχοντος, ἐπέστρεψαν ἐνταῦθα. Εὐτυχῶς τὰ δύο τουρκικὰ ἀτμόπλοια εἶχον μεταφέρει ἀκόμη δύο χιλιάδες τακτικὰ στρατεύματα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον ἤδη ὑποβληθῇ εἰς ἀνάκρισιν ἐπιρρίπτοντες τὰς εὐθύνas εἰς τοὺς στρατιώτας τῶν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὑπῆρχον ἐπαναστάται τινὲς ἐπὶ τοῦ ὑψώματος πλησίον τοῦ Πολυγύρου ... Ὁ ἔκτακτος ἡμῶς κομμισσάριος θεωρεῖ τοὺς δύο ἀρχηγούς ὡς τοὺς κυριωτέρους ἐνόχους... Ἡ ὑπόθεσις θὰ ἀχθῇ ἀρχικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι εἶναι ἀπαραίτητον ἐν παραδείγμα, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς Χριστιανούς ὑπηκόους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης περὶ τῶν καλῶν προθέσεων τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ Σουλτάνου ἐναντὶ τῶν καὶ διὰ νὰ συγκρατηθῇ τὸ παλαιὸν τουρκικὸν θρησκευτικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶναι ἐξωργισμένον εἰς μεγάλον βαθμόν. Πᾶσα ἄλλη ποίνη πλὴν τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ θὰ ἐθεωρεῖτο μηδαμινὴ ὑπὸ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Μία δραστηριὰ ἀπόφασις θὰ ἐθεωρεῖτο λίαν ἐπικαιρὸς, διότι οἱ ἄτακτοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους βρίθκει ἡ Θεσσαλία, διαπράττουν ἐκεῖ ἐξοργιστικὰ ἔκτροπα, πλεῖστοι δὲ ἄτακτοι, ἀποσταλέντες εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ἐναντίον τοῦ Τσιάμη Καρτάσιου, ἐκδηλώνουν τὰς αὐτὰς διαθέσεις, ὅπως ἀποδεικνύουν ἡ σφαγὴ τῶν προυχόντων τοῦ Πολυγύρου καὶ αἱ ληστρικὰ πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδίδεται ἡδὴ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὥρων ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης εἰκοσὰς ἀτάκτων ἱππέων...». Αὐτὰ ἔγραφεν ὁ ἐν Θεσσαλονικίᾳ Γάλλος πρόξενος πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας. Ὁ δὲ ἐν Θεσσαλονικίᾳ ἐπίσης πρόξενος τῆς Αὐστρίας G. Nizzoli, εἰς ἔκθεσίν του πρὸς τὸ αὐστριακὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν¹ ὑπὸ χρονολογίαν 11 Μαΐου 1854 ἔγραφεν «...Σπεύδω νὰ ἀναγγείλω εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὅτι τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην τὰ κατευθυνόμενα πρὸς Πολύγυρον ἄτακτα στρατεύματα, ἀποσταλέντα ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ διευθυνόμενα ἀπὸ τὸν

¹ Ἐνθ' ἀν. σελ. 99 κέ.

Μαχιμὸν μπέην¹ καὶ Χασὰν Ἀγὰν διὰ τὰ καταπολεμήσουν τοὺς ἐπαναστάτας, συνητηθήσαν ἔξωθι τοῦ Πολυγύρου μὲ τριάκοντα περίπου ἄτομα, ἀποτελούμενα ἀπὸ κληρικούς καὶ ἄλλα σπουδαῖα πρόσωπα, ἅτινα ἐξήρχοντο πρὸς προϋπάντησιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν ὡς σωτήρας, διότι εἶχον ἤδη ζητήσει ἐκ Θεσσαλονίκης βοήθειαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν (;) τῶν. Οἱ δύο ἄρχηγοί, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ τοὺς πλησιάζουν, τοὺς ἐφόνευσαν κατὰ τρόπον φοβερὸν καὶ ἀπάνθρωπον. Μόνον ἕξ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τρεῖς ἀπὸ τοῦς ἄλλους (;) κατώρθωσαν τὰ διασωθῶν.² Οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὰ γεγονότα ἐξηφανίσθησαν.... Αὐτὸ τὸ γεγονός ἐπροξένησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν. Οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦν τὰ δικαιολογηθῶν προβάλλοντες τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἀντελήφθησαν εἰς τὰ γύρω ὕψοματα ὀπλισμένους (ἄλλοι λέγουν ὅτι ἦσαν κατσίκι) καὶ ὑποψιάσθησαν τοὺς σφαγέντας ὡς προδότας καὶ συνενόχους τῶν ἐπαναστατῶν....»

Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐκθέσεων δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ ὠριμένα συμπεράσματα:

α) Ὅτι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ τῆς Θεσσαλονίκης, καταληφθεῖσαι ἀπροετοίμαστοι καὶ μὴ δυνάμεναι ν' ἀντιμετωπίσουν δι' ἐπαρκεῖς τακτικοῦ στρατοῦ τὰς ἀποβιβασθεῖσας δυνάμεις τοῦ συνταγματάρχου Καρατάσιου, ἀπέστειλαν ἀτάκτους ἐν ἐπιγνώσει ὅτι οὗτοι θὰ διέπραττον σφαγὰς καὶ λεηλασίας, ἀλλὰ πιθανῶς διὰ τῶν μέτρων αὐτῶν θὰ ἐτρομοκράτουν τοὺς Ἕλληνας κατοίκους, ὥστε νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐξέγερσιν τῆς ἐλληνικωτάτης περιοχῆς καὶ τὴν γενίκευσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ, ὅτε τὰ πράγματα θὰ ἀπέβαινον δύσκολα διὰ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν.

β) Ὅτι αἱ ἀποβιβασθεῖσαι δυνάμεις τοῦ Καρατάσιου ἠλέκτρισαν τὸν λαὸν τῆς Χαλκιδικῆς, ὅστις μὲ τὸν ἄδολον ἐνθουσιασμόν του καὶ μὴ ὑπολογίζων συνεπείας ἐξηγέρθη ἐν πολλοῖς καὶ δραματιζόμενος προσεχῇ τὴν ἀπαλλαγὴν του ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας ἐνθουσιωδῶς ἐτάχθη ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ ἀρχηγοῦ.

γ) Ὅτι ὁ Γάλλος πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκπροσωπῶν τὴν Γαλίαν, σύμμαχον τῆς Τουρκίας, προσεπάθησε δι' ὅλων τῶν μέσων ποῦ διέθετε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, δι' ὃ καὶ ἀπέστειλε τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπροξένησε σοβαρὰς ἀπωλείας εἰς τὰ ὕλικά μέσα καὶ τὰ πολεμικὰ ἐφόδια τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπέδρασε δὲ ψυχολογικῶς διὰ τῆς τοιαύτης του ἐνεργείας τόσο ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Χαλκιδικῆς, ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Θεσσαλονίκῃ.

¹ Ἡ ἐκθεσις γράφει ἀνακριβῶς Ἀχμέτ μπέην.

² Ὁ Χασὰν ἀγὰς, ἀπολογούμενος εἰς τὸν πασᾶν τῆς Θεσσαλονίκης, ἰσχυρίζεται ὅτι ἀπέκρυψε μὲ τὸν μανδύαν του ἕνα χωρικὸν καὶ τὸν ἔσωσε ἀπὸ βέβαιον θάνατον. Ἐνθ' ἀν. σελ. 86.

Καὶ ναὶ μὲν ἐν τῇ ἐκθέσει του καταδικάζει τὰς διαπραχθείσας εἰς Πολύγυρον ὁμότητες, ἀλλ' ἐξαναγκάζεται ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ προβῇ εἰς τοῦτο, ὥστε καὶ ἐνήμερον νὰ εἶναι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας καὶ αὐτὸς νὰ μὴ κατηγορηθῇ ἐπὶ ἀμελείᾳ εἰς περιπτώσιν, καθ' ἣν θὰ εὐρισκόμεθα πρὸ ἐξεγέρσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς γνώμης, ἐφ' ὅσον τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ φίλα πρὸς τὴν ἀντίθετον παρτάξιν ἢ οὐδέτερα προξενεῖα τῶν ξένων Δυνάμεων θὰ διεφώτιζον τοὺς προϊσταμένους των περὶ τῶν συμβάντων.

δ) Ὅτι οἱ γέροντες πρόκριτοι τῆς Χαλκιδικῆς, Ἕλληνες ἐκλεκτοὶ μὲ πατριωτισμὸν ἀδιαμφισβήτητον, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς πρὸ 34 ἐτῶν ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, εἰς ἣν οἱ πλεῖστοι εἶχον συμμετάσχει, προκινδυνεύσει καὶ καταστραφῇ, θεωροῦντες τὴν ἀποβιβασθεῖσαν δύναμιν τοῦ Καρατάσιου ὡς τελείως ἀνεπαρκῆ, διὰ νὰ διατηρήσῃ, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ γενικεύσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, κατόπιν μάλιστα τοῦ ἀτυχήματος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τὴν κατάδηλον ἐχθρικὴν διάθεσιν τῶν Ἀγγλογάλλων, φρονίμως σκεφθέντες, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλιπαρήσουν τοὺς Τούρκους, ὥστε τὰ δεινὰ, ἅτινα θὰ ὑφίσταγτο ἐκ τῆς μοιραίας ἀποχωρήσεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ Καρατάσιου, νὰ ἐλαττωθῶν. Κλονισθείσης δὲ τῆς πεποιθήσεώς των, ὅτι θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐξέγερσις ὡς ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς διαγραφομένης πορείας αὐτῶν, ἀπεφάσισαν διὰ τὸ συμφέρον τῶν συμπατριωτῶν των καὶ τῆς ἰδιαίτερας τῶν πατρίδος νὰ προκινδυνεύσουν, τρέφοντες τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἡδύνατο ἴσως ἐκλιπαροῦντες τοὺς ἀγρότας ἀρχηγοὺς τῶν ἀτάκτων σιτιφῶν νὰ πείσουν αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ προβοῦν εἰς ὁμότητα. Προσέφεραν λοιπὸν ἑαυτοὺς ὡς θυσίαν εἰς τὸν πατριωτικὸν ἀγῶνα καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ των θανάτου ἡμπόδισαν περαιτέρω δεινὰ τῶν κατοίκων τοῦ Πολυγύρου καὶ τῆς ὑπολοίπου Χαλκιδικῆς. Οὐδεμία προᾶξις τῶν πατριωτῶν αὐτῶν εἰς τὸ παρελθὸν μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ σκεφθῶμεν καὶ ὅτι ἐκ φόβου ἢ φιλοζωίας ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλιπαρήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς εὐθύνas των ὡς κοινοταρχῶν καὶ ἐνδιαφερομένων διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος των ἐβάδισαν πρὸς συνάντησιν τῶν δημίων των, προμαντεῖοντες πιθανῶς τὴν τύχην, ἥτις τοὺς ἀνέμενεν, ἀντιμετωπίζοντας τὸ μῖσος καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν ἐξάλλων ἀτάκτων καὶ τὴν βαρβαρότητα τῶν ἀρχηγῶν. Τοῖς ἀνῆκει λοιπὸν πᾶς δίκαιος ἔπαινος καὶ ἐθνικὸς σεβασμὸς, ἡ δὲ μνήμη καὶ ἡ θυσία των θὰ προκαλοῦν πάντοτε συγκίνησιν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς, διότι ὑπῆρξαν τὰ θύματα τοῦ ἐξιλασμοῦ καὶ ἐνεγράφησαν εἰς τὰς δέλτους τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Πολυγύρου καὶ τὴν εἴσοδον τῶν τακτικῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Χαλκιδικῆς ὁ Καρατάσιος ἀρχικῶς μὲν ἀπεσύρθη εἰς τὴν περὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον περιοχὴν καὶ τὴν Ὁρμούλιαν. Ἐδέχθη ὁμως τὴν ἐπίθεσιν πολυαγίδιμου τουρκικοῦ στρατοῦ

καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ τέσσαρα ὀρειβατικά· πυροβόλα κατευθυνθεὶς τόσον διὰ ξηρᾶς ὅσον καὶ διὰ θαλάσσης· εἰς τὴν χειρόνησον τοῦ Ἄθω.¹ Οἱ Τοῦρκοι ἄτακτοι ἐπωφεληθέντες τῆς υποχωρήσεως τοῦ Ἑλληνος ἀρχηγοῦ διέτρεξαν ὀλόκληρον τὴν χειρόνησον τῆς Συκιᾶς διαπράξαντες φόνους, λεηλασίας, ἐμπρησμοὺς καὶ παντὸς εἶδους κακουργήματα. Ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν χωρίων Συκιᾶ, Παρθενιώνα, Νικήτη καὶ Ἅγιος Νικόλαος ἐληλατήθησαν.

Ὁ τακτικὸς τουρκικὸς στρατὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀφίχθησαν ὁ ἐπίσκοπος Κασσανδρείας καὶ ὁ Χατζῆ Ταῦρ μπέης, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸν ἐπίσκοπον Κασσανδρείας εἶχε ζητήσει ὁ βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης Μεχμέτ πασᾶς, ἵνα παραστῇ εἰς συνεδρίασιν, γενομένην ἐν τῷ διοικητηρίῳ τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν ὁποίαν κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὅπως μετριασθῇ ἡ φοβερὰ ἐντύπωσις, ἥτις εἶχε δημιουργηθῇ ἐκ τῆς σφαγῆς τοῦ Πολυγύρου εἰς τε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸ παντὸς δὲ μεταξὺ τῶν ξένων διπλωματικῶν ἀντιπροσωπειῶν.

Ὑποχωρῶν ὁ Καρατάσιος περὶ τὰ μέσα Μαΐου, ἐσκέφθη κατ' ἀρχὰς νὰ κατευθυνθῇ εἰς τὴν φύσει ὀχυρὰν περιοχὴν τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἄθω, μὴ ἐπιτυχὼν ὅμως τὴν συγκατάθεσιν τῶν μοναχῶν² κατέλαβε τὰ τρία μετόχια, τὰ εὐρισκόμενα ἐπὶ τῶν ὕψωμάτων τῆς Κομίτσας πλησίον τοῦ χωρίου Ἰερισσός, μέρος δὲ τῶν δυνάμεων του ἀπέστειλεν εἰς Ἀρναίαν, Παλαιοχωρὶ καὶ Νεοχωρὶ. Ἐκεῖ προσέβη εἰς τὴν συγκέντρωσιν τροφίμων καὶ τὴν στρατολογίαν 300 περίπου χωρικῶν, ἄλλοι δὲ τινες ἐφθασαν ἐκεῖ θαλασσίως, διαφυγόντες τὴν προσοχὴν τῶν δύο τουρκικῶν ταγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀφικθῇ ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐπαναστατῶν.³ Μετὰ τῶν δύο τουρκικῶν ταγμάτων συνεκρούσθη δύναμις τῶν ἐπαναστατῶν ἔξ 150 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Μαυρομιχάλην καὶ τοὺς ὁμαδόχους Μπίνον καὶ Μπαλάφαν παρὰ τὸ χωρίον Βραστά. Ἡ ἐπιθετικὴ αὕτη ἀναγνώρισις ὑπῆρξεν ἐπιτυχής, τελικῶς ὅμως οἱ ἐπαναστάται ἀπεσύρθησαν εἰς

¹ Ἐκθεσις Γάλλου προξένου, ἐνθ' ἀν. σελ. 88. Ὁ Καρατάσιος κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀπέστειλε συγκινητικὰς προκηρύξεις πρὸς τοὺς ἀδελφούς Μακεδόνας παρακινῶν αὐτοὺς νὰ συντρέξουν μὲ ὅλα τὰ μέσα τὸν ἀναληφθέντα ἀγῶνα ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας.

² Ἡ ἀρνήσις τῶν μοναχῶν νὰ δεχθῶν τὸν Καρατάσιον ἦτο σκόπιμος, ὥς ἐκ τῆς τροπῆς, ἣν εἶχε λάβει ἡ ἐπανάστασις. Ἀναμφισβήτητον ὅμως τυγχάνει ὅτι κατὰ τὰ ἄλλα ἐφωδίασαν αὐτὸν μὲ τροφίμα καὶ ποικιλοτρόπως συνδέραμον. Τοῦτο ἐπρόκάλεσε τὴν μὴνιν τοῦ βαλῆ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅστις ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν Χατζῆ Ταῦρ μπέην, συνοδευόμενον ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Κασσανδρείας, ἵνα ἐνεργήσουν ἀνάγκαιςιν. Ἐκθεσις Γάλλου προξένου, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 90.

³ Αὐτόθι σελ. 89 ὑποσ. 2.

τὰ ὑψώματα τῆς Κομίτσας¹ ἐνωθέντες μὲ τὸ κύριον σῶμα τοῦ Καρατάσιου.

Τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων τοῦ Καρατάσιου μετὰ τὴν γενομένην στρατολογίαν ἀνήρχετο εἰς 900 περίπου μαχητάς, ὑπῆρχε δὲ ἡ γνώμη μεταξὺ τῶν κύκλων τῆς Θεσσαλονίκης, ὅτι οἱ ἐπαναστάται βαδίζοντες διὰ τῶν ὁρέων θὰ κατήρχοντο διὰ τῶν Κερδυλλίων - Κρουσίων - Παΐκου πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Ἡμαθίας καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν Πιερίων καὶ Ὀλύμπου θὰ κατηγύνοντο τελικῶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τοῦτο δὲ θὰ συνέβαινε, διότι ὁ Καρατάσιος κατόπιν τῆς λυπηρᾶς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων ἀντελαμβάνετο ὅτι ἦτο δύσκολον πλέον νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐξέλιξις ὁμως τῶν γεγονότων ὑπῆρξε ὁραδαία καὶ δὲν ἐδόθη καιρὸς εἰς τὸν Ἕλληνα ἀρχηγὸν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιον τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ Μακεδονίας. Ὁ βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπιθυμῶν νὰ ἐκκαθαρίσῃ ταχέως τὴν κατάστασιν καὶ ἀντιληφθεὶς τὴν θέσιν, εἰς ἣν περιέστη ὁ Καρατάσιος ἔνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀτυχημάτων, ἀπέστειλε καὶ τὰς ἐν Θεσσαλονίκη ὑπαρχούσας ἐφεδρικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ διέταξε γενικὴν ἐπίθεσιν ὅλου τοῦ στρατεύματος, ἀνερχομένου περίπου εἰς 6000 ἄνδρας, κατὰ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κομίτσας καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

Ἡ διεξαχθεῖσα μάχη ὑπῆρξε σκληρά, ἀλλ' ἄνισος. Αἱ ἐξαπλάσιαι τουρκικαὶ δυνάμεις ἐπετίθεντο ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν. Οἱ ἐπαναστάται παρὰ τὴν κρατεράν των ἄμυναν καὶ τὸν ἐπιδειχθέντα ἡρωϊσμόν ἠττήθησαν. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἔπεσαν 90 Ἕλληνες, περισσότεροι δὲ τῶν 200 ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν καταδίωξιν. Εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων περιήλθον πλεῖστα λάφυρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων 2 σημαῖαι, 700 χλαῖναι καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι ἔσχον λίαν σοβαρὰς ἀπωλείας εἰς ἄνδρας, διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁποίων στεροῦμεθα ἐπακριβῶν εἰδήσεων.

Κατόπιν τῆς λυπηρᾶς ταύτης διὰ τοὺς ἐπαναστάτας ἐκβάσεως τῆς μάχης ὁ Καρατάσιος μὲ τὸ πλεῖστον τῆς ἐναπολειφθεῖσης δυνάμεως ὑπεχώρησεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἀνδρῶν διεσκορπίσθησαν² εἰς τὰ χωρία τῆς χερσονήσου. Ἐκεῖθεν ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ ἐκθέσῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ ζητήσῃ περαιτέρω ὁδηγίαν ἐπὶ τῆς ἀκολουθητέας πορείας, δι' ἣν καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀνεψιὸν του Ἰωάννην Καρατάσιον, ἕνα ἱερεὰ καὶ ἕνα ὁπλίτην διὰ λέμβου πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς, ἵνα κατορθώσουν καὶ ἀποβιβασθοῦν ἐκεῖ, ἀλλὰ κατὰ κακὴν τύχην ἡ λέμβος ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ «Πε ρ ο υ ν τ», πλέοντος ἐκ Καβάλας πρὸς Θεσσαλονίκην, καὶ συνελήφθη

¹ Ἐφημερίς Αἰὼν ἀρ. 1463.

² Δύο γολέτται μὲ ἐπαναστάτας προφανῶς, ἀναχωρήσασαι ἐκ Χαλκιδικῆς, συνελήφθησαν ἀπὸ τουρκικὸν πολεμικὸν καὶ ὠδηγήθησαν εἰς Βόλον. Ἐνθ' ἄν. σελ. 91.

μεταφερθεῖσα εἰς Θεσσαλονίκην.¹ Ἐν τούτοις ὁ ἀνεψιὸς Καρατάσιος, πρὶν συλληφθῆ αἰχμάλωτος, ἐπέτυχε νὰ ρίψῃ τὰ ἔγγραφα εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ μὴ περιέλθουν εἰς ἐχθρικὰς χεῖρας.

Προελάνοντες οἱ Τούρκοι ἔφθασαν εἰς τὸν ἰσθμὸν (διώρυγα τοῦ Ξέρου), ἔνθα καὶ ἐστάθμευσαν, διστάσαντες νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ Ἀγιώνυμον Ὅρος, τὸ ὁποῖον περιεβάλλετο ὑπὸ προνομίων, ἀπονεμηθέντων διὰ σουλτανικῶν βερατίων καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων συνθηκῶν, ἡ καταπάτησις τῶν ὁποίων προφανῶς θὰ δυσηρέσκει τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις, μέ τινας τῶν ὁποίων ἡ Τουρκία διετέλει εἰς συμμαχίαν.

Ἦτο φυσικὸν ὅτι ὁ Καρατάσιος, προκειμένου νὰ συλληφθῇ ἢ νὰ ἐξοικωθῇ, θὰ προετίμα νὰ ὀχυρωθῇ εἰς τὰς διαφόρους μονάς, αἵτινες ἀπετέλουν δυσπρόρητα φρουριακὰ συγκροτήματα, δυνάμενα ἐπιτυχῶς ν' ἀντιστοῦν εἰς πολιορκίαν, ὁ τουρκικὸς ὅμως στρατὸς καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἄτακτοι καὶ οἱ ἐπικουρικῶς ἀκολουθοῦντες 150 ζεῖμπέκδες² θὰ προέβαινον εἰς διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας καὶ τοῦτο ἦτο ἀσύμφορον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν.

Τὴν 3ην Ἰουνίου 1854 κατέπλευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ γαλλικὸν βρίκιον Olivier ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλοιάρχου de Lamotte de Vau- bert, γενομένης δὲ συσκέψεως μετὰ τοῦ Τούρκου βαλῆ, παρισταμένου καὶ τοῦ Γάλλου προξένου,³ ἐκρίθη σκόπιμον ὅπως τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν πλεῦσῃ εἰς Ἀγιὸν Ὅρος καὶ ἀφ' οὗ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς μοναχοὺς καὶ γνωστοποιήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγγλογαλλικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὺς πείσῃ ὅτι χάριν τοῦ συμφέροντός των ὀφείλουν νὰ ἀρνηθοῦν οἰανδήποτε συνδρομὴν εἰς τὸν Καρατάσιον, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει θὰ ἀνελάμβανον μεγάλας εὐθύνas. Ταυτοχρόνως τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἶχεν ἀφίχθῃ εἰς τὴν Μακεδονικὴν πρωτεύουσιν ὁ Γάλλος ἀπεσταλμένος Bouge, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνακοινώσει τὴν ἀγγλογαλλικὴν ἐπέμβασιν ἐν Ἑλλάδι, τὴν κατάληψιν τοῦ Πειραιῶς, ὡς καὶ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν νὰ θέσουν βιαίως τέρμα εἰς τὴν ἐλληρικὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν πρὸς ὄφελος τῶν συμμάχων τῶν Τούρκων στραγαλλίζοντες διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπιβραδύνοντες οὕτω τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας κατὰ 24 ἔτη καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου κατὰ 58.

Ἡ εἰδησις αὕτη, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπεγοήτευσε τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ αὐστηρὸς ἀποκλεισμός τῶν ἐλληνικῶν παραλίων ὑπὸ τῶν παλαιῶν Προστατίδων τῆς Ἑλλάδος μεγάλων δυνάμεων, ἡ ἀπόβασις ἀγνημάτων εἰς Πειραιᾶ καὶ Βόλον καὶ ὁ ἐξαναγκασμός τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἐθελοντῶν Ἑλλήνας ἀξιωματι-

¹ Ἐνθ' ἀν. σελ. 94. Ἐκθ. Αὐστριακοῦ προξένου, ἔνθ' ἀν. σελ. 100.

² Ἐκθσεις Αὐστριακοῦ προξένου, ἔνθ' ἀν. σελ. 100.

³ Ἐνθ' ἀν. σελ. 93.

κούς, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Χατζηπέτρος θὰ κατελάμβανε τὰ Τρίκαλα,¹ ἠνάγκασαν τὸν Καρατάσιον, μὴ δυνάμενον νὰ πράξῃ ἄλλο τι, νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὸν Γάλλον πλοίαρχον βαρῶνον Roussen,² κυβερνήτην τοῦ ἀνιχνευτικοῦ Solon.³ Ὑπεσχέθη νὰ τεματίσῃ τὸν ἀγῶνα ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι τὰ στρατεύματά του θ' ἀπεχώρουν ἐκ Χαλκιδικῆς ἐπιβιβασόμενα τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ καὶ παραλαμβάνοντα τὸν ὅπλισμόν καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῶν.

Παρὰ τὰς ἀρχικὰς ἀντιρροήσεις τοῦ Τούρκου ναυάρχου, ὅστις ἐπὶ πολεμικοῦ, ναυλοχοῦντος εἰς Ἀθήνην, λιμένα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, εἶχεν ἀποκλείσει τὴν Ἀγιώνυμον χερσόνησον, ὥς καὶ τοῦ βαλῆ τῆς Θεσσαλονίκης, τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Γάλλου πλοίαρχου ἢ μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπέπλευσεν ἐκ Ἀθήνης, τὸ δὲ Solon μαζὺ μετὰ ἐν αἰγυπτιακὸν πλοῖον τὴν 12ην Ἰουνίου 1854 παρέλαβε τὸ ἑλληνικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα ἐκ Ἀθήνης καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Χαλκίδα, τερματισθείσης οὕτω τῆς ἐν Χαλκιδικῇ ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, ὥς συνέβη καὶ μετὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ.

Αὐτὴν τὴν αὐτῇ ἔκβασιν ἔσχεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὴν ἀνοιξὶν τοῦ ἔτους 1854. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, πού τόσας ἐλπίδας ἐστήριξαν καὶ μετὰ τόσον ἐνθουσιασμόν συμμετέσχον, ἐγκατελείποντο ἀποστάτευτοι εἰς τὸ ἔλεος τοῦ δυνάστου. Ἡ Τουρκία ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων τῆς Δύσεως, ἀντιπάλων τότε τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, διὰ νὰ παρατείνῃ ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτι τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὰ Βαλκάνια, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε πλέον θέσιν, διότι οἱ λαοὶ τῶν περιοχῶν αὐτῶν εἶχον ἀναφαίρετα δικαιώματα νὰ ἀποκτήσουν τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῶν. Ἄνευ τῆς συνδρομῆς αὐτῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν, αὕτη θὰ ὑπέκυπτε προφανῶς ὑπὸ τὰ ρωσικὰ πλήγματα, οἱ δὲ Ἕλληνες, φυσικὸν σύμμαχον τῶν Ῥώσων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, θὰ ἐκαρποῦντο σημαντικὰ ἐδαφικὰ ὀφέλη ἀπελευθεροῦντες τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς τῶν. Ὁ φιλόπατρις βασιλεὺς Ὁθων καὶ ἡ ἐνθουσιώδης βασίλισσα Ἀμαλία, ἐστερνωμένοι τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη, εἶχον πιστεύσει ὅτι ἡ ὁραδαία προέλασις τῶν Ῥωσικῶν στρατευμάτων ἐκ τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν θὰ ἔθτετέ τέρμα εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Δυστυχῶς ἡ διστακτικότης τῆς Ῥωσικῆς πολιτικῆς, ἥτις μετὰ τὴν κατάληψιν ὑπὸ τοῦ Ῥώσου στρατάρχου Γκορτσάκωφ τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἔδωκε τὸν καιρὸν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ ἐνεργήσῃ γενικὴν ἐπιστράτευσιν, νὰ ὀχυρώσῃ καὶ ἐπανδρώσῃ τὰ φρούρια τῆς Βορείου Βαλκανικῆς καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ τὴν ἔνοπλον ὑπὲρ αὐτῆς ἐπέμβασιν τῶν

¹ Καρολίδης, ἔνθ' ἀν. σελ. 520 κέ.

² Ἐκθέσις Αὐστριακοῦ προξένου, αὐτόθι σελ. 103.

³ Τόξης, ἔνθ' ἀν. σελ. 181 ὑποσ. 3.

Ἀγγλογάλλων. Ἐὰν τότε ἡ Ρωσία ἐτόλμα νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω διαβαίνουσα τὸν Αἰμον καὶ βαζίζουσα πρὸς Ἀδριανούπολιν καὶ Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἔπραξε τὸ ἔτος 1878, πιθανῶς ἄλλως θὰ ἐξελίσσετο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολὴν καὶ τὴν Βαλκανικὴν ἐξηνάγκασαν τὴν διστακτικὴν ν' ἀποδυθῇ εἰς σοβαροὺς ἀγῶνας. Ρωσίαν κατὰ τὸν λεγόμενον Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἀμυνομένην ἐν συνεχείᾳ εἰς Εὐπατόριαν καὶ Σεβαστούπολιν, δηλαδὴ ἐντὸς τοῦ πατρίου ἐδάφους της, κατὰ τῆς τριπλῆς ἐπιθέσεως Τούρκων καὶ Δυτικῶν τῶν συμμάχων, νὰ ἐγκαταλείψῃ πρὸς Ἑλλήνας καὶ τοὺς ἄλλους βαλκανικοὺς λαοὺς εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη, ἡ δὲ ἀνγλῆς Ἑλλὰς σπασμωδικῶς πρὸς κινήθεισάν νὰ πληρώσῃ ἀρκετὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων, ν' ἀπολέσῃ ἔκτοτε τὴν ρωσικὴν ὑποστήριξιν, διότι ὁ ἀναλαβὼν τὴν 2 Μαρτίου 1855 τὸν ῥωσικὸν θρόνον νέος Τσάρος Ἀλέξανδρος ὁ Β' θεωρεῖται ὁ κύριος ὑποστηρικτὴς τῆς πανσλαβιστικῆς ἰδέας.

Ι. Κ. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ